Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 70 (10055) | 1976 чылдың март 23, вторник | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 көп.

МААДЫРНЫҢ ҮЛЕГЕРИ-БИЛЕ

Узбекистанда Ташкент областың «Кызыл водопад» деп дуржулга баазазының саанчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Анастасия Чудная «Тандем-10» дээр сайзырадып кылган саалда херекселиниң дузазы-биле 172 баш сапныг инектерни саап турар.

Эстонияның сураглыг саанчызы Лейда Пейпс-биле чарышпышаан А. Чудная оңгу беш чылдың баштайгы чылында бодунга хүлээнген хөй инектеринден 688 тонна сүттү саар деп хүлээлгелиг ажылдап турар. Ол дээрге, эрткен чылдыындан 80 тонна хөй боор турардыр. Ооң-биле кады бүгү продукцияны ол чүгле бирги сорттуг кылдыр дужаарын база аазаан.

— Бистер Узбекистанның бо алдарлыг саанчызының ажылдаар дуржулгазын ыяк өөренип көрүп турар улус бис — деп, мал ажылының узбек эртем-шинчилел институдунуң лаборатория эргелекчизи М. Мирхидоятов чугаалап турар. — Ол инектерни ажаап, азыраар болгаш чемгерер талазы-биле онзагай аргаларлыг кижи. Бистер ооң ындыг аргаларынга үндезилээш, республикада туттунуп турар, чаа сүт комплекстеринге сүмелерни ажылдап кылып турар бис.

(СЭТА).

РИС ТАРЫЫР ХОВУ-ШӨЛДЕ

Балхаштың мурнуу талазында Акдал ховузунда кур чер совхозтарының септелге мастерскаяларындан сөөлгү тракторлар кылдынып үнген: Казахстанның рис тарыыр чаа девискээриниң көдээ механизаторлары техниканы часкы ажыл-ишке белеткээрин хуусаадан эрте доозупканнар. Ол ышкаш чүгле бирги болгаш ийиги чергениң үрезиннерин тарыырынга база бүрүнү-биле белеткээн. Суггарылга бугаларынче сугну үзүк-соксаал чокка бадырар эштип чоруур күчүлүг насос станциялары база септеттинген.

Бо чылын аңаа 15,5 муң гектар черге ристи тарыыр деп турар. Ол болза эрткен чылдыындан барык бүдүн чартык муң гектар хөй-дүр.

Акдалдың чурттакчылары боттарының хову-шөлдерин ристиң ёзулуг оораны кылдыр хуулдуруп турарлар. Ында ам безин рис ажылдыг ийи совхоз бар болгаш үшкүзүн тудуп эгелеп турар. Оңгу беш чылдың төнчүзүнге чедир ристиң тарылга ээлчештирилгезиниң хемчээлин барык ийи катап калбартыр деп көрген.

(СЭТА-ның корр.).

СПОРТТУҢ ҮШ ЧЫЛ ПЛАНЫ

Совет кижиниң моральдыг болгаш угаан-бодал мөзүзүнүң хевирлеттинип тургустунарынга, ону бүгү талалыг хөгжүдеринге, бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаарынга, кадыкшылын быжыглаарынга, Төрээн чуртун камгалаарынга белеткениринге күш-культура болгаш спорт улуг рольду ойнаар. Ынчангаш СЭКП Төп Комитеди болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели күш-культураны болгаш спортту улам хөгжүдер хемчеглер дугайында доктаалды хүлээп алган. Ону амыдыралга боттандырар талазы-биле республиканың партия, совет органнары болгаш спорт организациялары ажылдарны кылып чоруткан. Ооң түңнелинде 1970 чылга деңнээрге күш-культура коллективтериниң саны көвүдеп, спортчулар чеди муң ажыг кижиге өскен. Уругларның чеди спорт школазы ажыттынган.

Республикага чылдың-на спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге 50 ажыг маргылдааны эрттирип турар, аңаа аңгы-аңгы назы-харлыг, мергежилдиг кижилер киржип келген. Бүгү-эвилелдиң чаа күш-культура комплекизи — ГТО-нуң нормаларын дужаарын организастап турары спортту массалыг болдурарынга идигни берген. Амгы үеде республикада он сес муң ажыг кижи ГТО-нуң нормазын долузу-биле дужаап алган.

Ынчалзажок күш-культураны болгаш спортту хөгжүдер хемчеглер дугайында партия болгаш чазактың доктаалын бисте ам-даа четпес боттандырып турар. Спортту массалыг болдурар, материалдыг баазаны экижидер дээш ап чорудуп турар хемчеглер негелдеге четпес. Ооң уламындан республиканың чурттакчы чонунуң чүгле 17,7 хуузу, студентилерниң, сургуулдарның 30,5 хуузу спортка хаара туттунган.

Спортту хөгжүдеринге, массалыг болдурарынга, күш-культуржуларның мергежилин бедидеринге материалдыг бааза кол рольду ойнаар. Ону барымдаалааш, республиканың Министрлер Чөвүлели 1973 чылдың март 2-де «Тыва АССР-ге күш-культураны болгаш спортту хөгжүдериниң үш чыл планының дугайында» доктаалды хүлээп алган. Кайы районга, хоорайга, колхозка, совхозка, суурга чеже хире санныг комплекстиг спорт шөлдерин, залдарны болгаш өске-даа тудугларны кылырын ында тодаргай бижээн.

Доктаалда айыткан хемчеглерни күүседир дээш элээн ажылдарны райхоорküүскомнар ап чоруткан. Кызыл хоорай, Таңды, Бай-Тайга, Тожу, Тес-Хем районнары спортту хөгжүдериниң үш чыл планының чамдыызын күүсеткен. Бо чугула планны чаңгыс-даа район долузу-биле күүседип шыдаваан. Спорт ажылынче чогуур кичээнгейни салбайн келгениниң ол херечилеп турар.

Спорттуң үш чыл планы канчаар күүсеттинип турарын республиканың Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга эрткен чылдың төнчүзүнде чугаалажып көрген. Райхоорküүскомнар чүгле шиитпирлер хүлээп алыры-биле кызыгаарлаттынгаш, ооң күүселдезин хандырар практиктиг хемчеглер албаанын аңаа демдеглээн. Чер-чер Советтериниң органнарының, районнарның спорт комитеттериниң, бүдүрүлгелерниң болгаш ажыл-агыйның удуртукчуларының талазындан доктаалды күүседир дээш организакчы ажылды чорутпаанындан болгаш удуртулганы кошкатканындан планнаттынган дыка хөй комплекстиг спорт шөлдери туттунмаан. Республиканың чамдык суурларында спорт шөлдери ам-даа кылдынмаан. Ооң түңнелинде ГТО-нуң нормаларын дужаарынга, маргылдаалар эрттиреринге таарымча чок болуп турар.

Барыын-Хемчик, Улуг-Хем, Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа районнарның спорт комитеттери спортту хөгжүдериниң үш чыл планын күүседиринче база ниитизи-биле ажылчы чоннуң күш-дамыр кижизидилгезин экижидеринче кичээнгей салбайн турар.

Республиканың спорт комитеди үш чыл планында айыткан хемчеглерни чогуур хуусаада күүседир талазы-биле ажылды кошкак чоруткан. Ол ышкаш эки тура спорт ниитилелдеринден, спорт комитеттеринден негелдени сулараткан, оларны удуртуп, ажылынга практиктиг дуза чедирип турары четпес.

Үш чыл планының дугайында доктаалда айыткан пунктуларны 1976 чылдың дургузунда күүседирин республиканың спорт комитединге, райхоорküүскомнарга Министрлер Чөвүлели дааскан. Ынчангаш спорт шөлдерин, стадионну болгаш өске-даа тудугларны кылыры көрдүнген черлерниң Советтериниң, спорт организацияларының удуртукчулары бо ажылды күүседир шиитпирлиг хемчеглерни алыр херек.

СЭКП-ниң XXV съездизи ажылчы чоннуң күш-дамыр кижизидилгезин экижидеринче чугула кичээнгейни салган.

«Бүдүрүлге, албан организация, өөредилге черлеринге болгаш чоннуң чурттап турар черлериниң аайы-биле массалыг күш-культураны болгаш спортту хөгжүдер» деп 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында айыткан.

Партияның съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш күженишкинниг ажылдап турар ажыл-ишчилерниң күш-дамыр кижизидилгезин экижидери — хүннүң чугула сорулгаларының бирээзи.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга

Тудуу чаа эгелеп турар бешки микрорайонда «Востоксантехмонтаж» трестиң КМК-зындан коммунист Александр Альбертович Эглит-оолдуң бригадазы бо хүннерде тергиин кодурлуушкуннуг ажылдап турар.

— Партияның XXV съездизинге хүлээп алдынган өндүр улуг программада 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланыышкыннарында көрдүнген кайгамчыктыг ажыл-ишчи сорулгалар тудугжуларны сорук киирип, эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш, шынарлыг хөй продукцияны бүдүрериче кыйгырып турардыр — деп, бригадир А. Эглит-оол чугаалады. Эрткен айда күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң планын олар 164,9 хуу күүсеткен.

Ол бригадада коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы, каңнакчы Алдын-оол Мындыктың ажыл-ижи макталдыг болгаш эш-өөрүнге үлегерлиг.

Мурнакчы бригада ам ол кварталдың № 5 бажыңында одалга болгаш канализация системазының эптелгезин чорудуп турар.

ЧУРУКТА: коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы А. Мындык.

Фотозу А. КОСАРЬКОВТУҢ.

ХЕЙ-АЪТ КИРГЕН

СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съездизин күш-ажылчы белектерлиг уткуур дээш социалистиг чарышка Чөөн-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери идепкейлиг киришкеннер. Чарыштың түңнелдерин съездиниң ажыттынган хүнүнде түңнеп, тиилекчилер боттарының күш-ажылчы рапорттарын СЭКП райкомунга, райкүүскомга киргилээн. Оларның иштинде Чадааның хлеб заводунуң ажылчыннары продукция бүдүрериниң болгаш сайгарарының ийи ай планын хуусаа бетинде күүседипкен. Ол ышкаш Чадааның № 336 орук-тудуг участогу капитал тудугнуң ийи ай планын 104,8, капитал септелгениниң 129,4 хуу, бүдүрүлге комбинады продукция бүдүрерин 102, сайгарарын 103 хуу кылдыр күүсеткилээниң улуг чоргаарал-биле рапорттааннар.

Шак ындыг рапорттар ээлчеглер, цехтер, бригадалар болгаш тус-тус мурнакчылардан үзүктел чок кээп турган.

Съездиниң чоруп турган хүннеринде бүдүрүлгелерге, албан организацияларга, колхоз, совхозтарга эрткилээн митингилер үезинде районнуң хөй-хөй ажыл-ишчилери боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алгылаан. Чижээ, Чадаана хоорайның галантерея магазининиң коллективи бараан саарылгазының ийи ай планын съездиниң ажыттынган хүнүнде ажыр күүсеткенин магазинниң эргелекчизи А. Хвостова дыңнадып, коммунистерниң улуг шуулганының шиитпирлерин амыдыралга шалыпкын боттандырарынче садыгжы эш-өөрүн кыйгырбышаан, оңгу беш чылдың баштайгы чылының кварталының планын хуусаа бетинде күүседирин хүлээнген.

Ол ышкаш «Чыраа-Бажы» совхозтуң хойжузу Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Монгуш Чола бодунуң бар аргаларын санап көргеш, XXV съездиге алдар кылдыр бодунуң алган социалистиг хүлээлгезин улам бедиткен — төрүүр 100 баш хойдан 110 хураганны алыр.

Хоочун коммунист М. Чоланың кодаңында бо хүннерде 308 хой солдаан, оон алдынган 310 хураган онча-менди дорүгүп турар. Оон кыштаа — Улуг-Ховунуң хары дыка улуг болза-даа, малчын эрткен чайын мал чемин четчир кылдыр белеткеп алганындан ам малының байдалы семис-шыырак, боду улуг соруктуг ажылдап турар.

Бо хүннерде районнуң партия организациялары СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын чоннга калбаа-биле таныштырып, съездиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш тодаргай хемчеглерни ап турар.

Х. МОНГУШ,

СЭКП Чөөн-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

НЕМЕЛДЕ ХҮЛЭЭЛГЕНИ АЛГАН

Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң Хайыракан салбырының Эжимде бирги болгаш ийиги хойжу бригадаларының төвүнге чоокта чаа бүгү хойжулар чыглып келген. Аңаа болган митингиге партияның XXV съездизиниң материалдарын таныжкан болгаш малчыннарның съезд мурнунда калбарган социалистиг чарыжының түңнелдерин үндүрген.

Хойжулар Кара-оол Ондар, Александр Чамбал, Яков Самбуу, Середар Сериков, Василий Серээдар съезд мурнунуң чарыжының тиилекчилери болган болгаш вымпелдер, акша шаңналдары-биле шаңнаткан.

Партия болгаш чазактың совет улустуң материалдыг болгаш культурлуг амыдыралының деңнелин бедидер дээш ап чорудар хемчеглерин оңгу беш чыл планында тодаргай көргүскенин, бистиң чуртувустуң экономиктиг күчү-шыдалының шапкын өзүп орарын хуралга санал бергеннер улуг өөрүшкү-биле демдеглээн.

Оңгу беш чылдың бирги чылының планныг онаалдазын хуусаа бетинде күүседир дээш салбырның мурнакчы хойжулары мурнунда алган хүлээлгелерин эде көрүп, чаа хүлээлгелерни алган. Чижээ, Серээдар Далай-оол мурнунда 100 хойдан 95 хураган алыр, 10 тонна сигенни белеткээр деп хүлээлгелиг турган. Съездиниң материалдарында ылаңгыя, оңгу беш чыл планында айыттынган улуг сорулгаларга сорук кирген бо малчын хүлээлгезин эде көрүп, 100 хойдан 100 хураганны алырын, 20 тонна сигенни белеткээрин хүлээнген, оон үлегерин эдерериче өске эштерин кыйгырган.

А. Өлчейбен. А. Чамбал болгаш өскелер-даа ону деткээн.

Н. ХЕЛЕН.

КҮРҮНЕГЕ ЭЪТ САДАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КВАРТАЛ ПЛАНЫНЫҢ МАРТ 16-ДА КҮҮСЕЛДЕЗИ

(ЦЕНТНЕР-БИЛЕ)

Районнар	планы	күүселдези	хуузу	1975 ч. март 16-да
Бай-Тайга	700	910	130	548
Мөңгүн-Тайга	—	—	—	—
Барыын-Хемчик	1250	1424	113,9	1437
Өвүр	550	547	99,5	224
Чөөн-Хемчик	3100	1884	60,8	1488
Улуг-Хем	2150	2688	125	937
Таңды	3250	1973	60,7	4226
Бии-Хем	2700	2930	108,5	1211
Тожу	750	547	72,9	880
Каа-Хем	3500	4388	125,4	1621
Тес-Хем	1100	1124	102,2	552
Эрзин	1050	1034	98,5	556
Кызыл	2300	2382	103,6	2829
Кызыл хоорай	—	75	—	—
Республика	22400	21906	97,8	16509

СЭКП-ниң XXV съездизиниң сорулгаларынга хей-аът кирген көдээ ишчилер март 16-га чедир, эрткен чылдың ол үезиндээзинден 5397 центнер хөй эътти күрүнеге дужааган болгаш бо талазы-биле квартал планын 97,8 хуу күүсеткен. Ук планның күүселдези Бай-Тайга, Каа-Хем, Барыын-Хемчик районнарда чедишкинниг. А Чөөн-Хемчик район 1216 центнер, Таңды 277 центнер, Тожу 203 центнер эътти ам-даа садар.

Оңгу беш чылдың баштайгы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир сорулга бүгү чоннуң мурнунда салдынган. А ол дээрге, бирги кварталда канчаар ажылдаанывыстан улуг хамаарылгалыг. Ындыг болганда күрүнеге эът садарын улам дүргедедир, бо талазы-биле хемчеглерни дарый алыр.

Ак-Довурактан медээлер

ШАЛЫПЧЫ ОТРЯД

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээн ажыглалга чогуур хуусаазында киирер дээш тудугжуларга, монтажчыларга дузалажыры-биле республиканың янзы-бүрү булуңнарындан оолдар, кыстар Ак-Довуракта чыглып келген. Бо хүннерде оларның хөй кезии — 100 ажыг кижи — Тываның эң ырак булуңнары — Мөңгүн-Тайга, Кунгуртугдан келген аныяктар база шалыпчы тудугга үлүүн киирери-биле комсомолчу отрядтың хүрээлеңинге киргеннер.

Комсомолчуларның шалыпчы отрядының комиссары Михаил Маады бистиң республиканың үлетпүрлүг аныяк хоорайы — Ак-Довуракка бир дугаарында келген. Ол аныяк хоорайга шалыпчы отрядтың комсомолчу аныяктарының кижизидикчизи болганынга чоргаарланыр.

• • •

Регулировщиктер болурлар

— В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 106 чыл болур оюндан эгелеп ийиги ээлчег ажыглалга кирер болгай. Бөгүнге чедир ында 25 кижи регулировщиктиң мергежилин чедип алган, ол-даа эвээш-тир, ам-даа 22 кижини дүргедеткен программа-биле өөредип эгеледивис — деп, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың улуг инженер-технологу А. Н. Писаревский биске чугаалады.

Ынчан ажыл шагы дооступ, комбинаттың ишчилери тарап чанып турган өйде ооң-биле чугаалажып турганывыс ол. Кол корпустуң 36-гы демдээнде фабриканың кызыл-булуңунга аныяктар-даа, улгады берген кижилер-даа чыглып, саазын, карандажын туткаш, ажылчын хевин безин ужулбайн, столдарга олургулапкаш, регулировщиктерниң мергежилин шиңгээдип алырынга белеткени берди. Кичээлди Алексей Николаевич Писаревский боду эрттирер.

Ажылчыннар Михаил Ширякин, Зоя Хомушку, механик Эдуард Тихонов олар регулировщиктерниң нарын мергежилин шиңгээдип алырлар.

Д. ЧЫДЫМ.

Күш-ажылдың байырлалынга

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ СӨЗҮ

Апрель 17-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның чаңчыл болган патриотчу эгелээшкинин ажылчын хоорай Ак-Довурактың тудугжулары деткип, боттарының чаңгыс деминиң көргүзүп турар.

Чоокта чаа «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ийиги ээлчээниң кол корпузунуң чанынга тудугжулар чыглып келген. Комплекс тудуунда партбюро секретары Л. А. Фалдюшин митингини ажыткаш, апрель 17-де бүгү тудугжуларны коммунистиг субботникче бир демниг үнерин, ол субботникти массалыг эрттирериниң дугайын чыылганнарга чугаалаан.

Дараазында «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде Зинаида Салчактың шеверлекчилер бригадазының кежигүнү Кара-кыс Маадыр-оол сөс алгаш, мынча дээн:

— В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнүң бүдүүзүнде болур коммунистиг субботникче бистиң бригаданың кежигүннери бир демниг үнер бис. Москвачыларның коммунистиг субботник эрттирер дээн эгелээшкинин бистиң бригада изии-биле деткип турар. Ынчангаш, коммунистиг субботникче шупту бир демниг үнери-биле бүгү тудугжуларны кыйгырдым.

К. Маадыр-оолдуң саналын тудуг эргелелиниң проравы Виктор Котёнок болгаш өскелер-даа деткип, субботникче шупту үнүп, чугула тудугну күрүне комиссиязынга хүлээдири-биле арткан бүгү-ле ажылды ол хүн доозарын хүлээнгеннер.

Х. МОНГУШ.

СЪЕЗДИНИҢ ШИИТПИРЛЕРИН—МАССАЖЕ

«Съездиниң идеяларын коммунист бүрүзүнге, совет кижи бүрүзүнге чедирери — чүгле пропагандистерниң, лекторларның, илеткелчилерниң эвес, харын бистиң бүгү партийжи активтеривистиң хүндүлүг хүлээлгези болур».

(СЭКП-ниң XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң илеткелинден).

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин тайылбырлаарының болгаш пропагандалаарының талазы-биле коллективтерде калбарган ажылдарның дугайында дыңнадыглар бистиң Төрээн чуртувустуң бүгү-ле эвилелдешкен республикаларындан, крайларындан база областарындан кээп турар.

Лекторлар болгаш агитаторлар, илеткелчилер болгаш пропагандистер — бүгү идеология активи партия шуулганының идеяларын массаның ортузунга нептередип, оларны херек кырынга боттандырарынга, материалдыг күш болдурарынга идигни берип турар.

ФРУНЗЕ. Киргизияның найысылалындан пропагандистер бөлүктери ыраккы кыштагларже чорупкан. Оларның составында — партия болгаш совет ажылдакчылары, эртемденнер, специалистер. Олар бедик дагларда Кара-Куджурнуң, Кепес-Анархайның, Сусамырның хойжуларынга СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарының болгаш шиитпирлериниң, оңгу беш чылда республиканың экономика болгаш культура хөгжүлдезиниң сорулгаларының дугайында лекцияларны номчуп бээр.

Партия съездизиниң материалдарын политиктиг чырыдыышкын четкизинге өөренииринге онза кичээнгейни салып турар. Ол төөгүлүг документилерни ажылчы чоннарның ханызы-биле шиңгээдип алырын барымдаалааш, теоретиктиг семинарларның удуртукчуларының, партияның, комсомолдуң политчырыдыышкын системазының, ажылчы чоннарының экономиктиг өөредилгезиниң пропагандистериниң семинарын Киргизияның Компартия ТК-зының чанында организастаан.

КИШИНЕВ. Молдавияның хоорайларынга болгаш суурларынга ээлчеглиг ленинчи пятницаны эрттирген. Ооң темазы — «СЭКП-ниң XXV съездизи — совет ниитилелдиң коммунизмче оруунда төөгүлүг үе-чада». Молдавияның Компартия ТК-зының кежигүннеринден болгаш кежигүннеринге кандидаттардан, ССР Эвилелиниң болгаш республиканың Дээди Советтериниң депутаттарындан, министерстволарның база ведомстволарның удуртукчуларындан, дуржулгалыг пропагандистерден болгаш лекторлардан тургустунган политилеткелчилерниң улуг бөлүү бүдүрүлгелерже, тудугжуларже, аграр-үлетпүр болгаш ажыл-агый аразының каттыжышкыннарынче, колхозтарже болгаш совхозтарже оңгу беш чылда шиитпирлээр ужурлуг канчаар-даа аажок улуг сорулгаларның дугайын чугаалап бээр дээш чорупкан.

Оргеев, Чимишлий, Сорок болгаш өске-даа районнарның дыка хөй бүдүрүлгелеринге, мал ажылының комплекстеринге, колхозтарның бригадалар турлагларынга болгулаан баштайгы политилеткелдер Молдавияның ажыл-ишчилериниң СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарынга улуг сонуургалдыын, партияның төлевилээн чүүлдерин амыдыралга боттандырарынче оларның чүткүлдүүн көргүскен.

КИРОВАКАН. «Ленинизмниң тугунуң адаа-биле» деп делгелге армян химиктерниң хоорайында ажыттынган. СЭКП-ниң XXV съездизиниң материалдарын ында делгээн. «Ленинизмниң тугунуң адаа-биле — коммунизмче» база «Тайбың болгаш социализм дээш» деп делгелгелерде совет улустуң чедиишкиннеринге партияның удуртукчу ролюн, тайбың болгаш кады ажылдажылга дээш демиселге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң хуузунда салыышкынын көргүзүп турар материалдарны киирген.

Кироваканның ажылчы чоннарының тоску беш чылда чедиишкиннериниң, Арменияның ол улуг үлетпүр төвүнүң хөгжүлдезиниң перспективаларының дугайын тускай стенд чугаалап турар.

ВИТЕБСК. Витебск областың идеология активиниң партияның XXV съездизиниң материалдарын пропагандалаарынга тураскааткан семинар-чөвүлел хуралы болган. «СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин болгаш ооң материалдарын пропагандалаар база өөренир талазы-биле идеология кадрларының сорулгалары» деп илеткелди партия обкомунуң бирги секретары, съездиниң делегады С. М. Шабашов кылган.

АЯН. (ХАБАРОВСК КРАЙ). Иви ажылдыг «Нельканский» совхозтуң 14 кадарчы бригадазы Джугджурнуң электеринде ужу-кыдыы көзүлбес тундра делгемнеринде ажылдап турар. Оларның эң ыраа район төвүнден 460 километр черде турар. Районнуң эң дээре пропагандистериниң бирээзи В. П. Константиновтуң «СЭКП-ниң XXV съездизи көдээ ажыл-агыйның хөгжүлдезиниң дугайында» деп беседазын кадарчылар майгыннарында радиоприемниктериниң чанынга чыглып келгеш, төрээн эвенги дылының кырынга дыңнаан. Ол ук черниң совхозунуң эң дээре кадарчыларының ажыл-херектериниң дугайын-даа чугаалаан. Т. Е. Амосовтуң бригадазының чедиишкиннерин онзалап демдеглээн. Ол бригадада барык-ла муң ажыг ивы бар. Ивиниң чаш төлүн алыр талазы-биле беш чылдың баштайгы чылынга совхозтуң планнаан деңнели ам безин чедип алдына берген.

Радио дамчыштыр чорудар беседалар ивижилерде, соңгу чүк шугумун харыылап турар харылзаачыларда аажок нептереңгей болуп турар. Район төвүнден агитация-пропаганда бөлүүн вертолет тундрада чедирген.

(СЭТА).

БАНК ЧЭЭЛИЗИ—ШЫНАРНЫҢ ХАЙГЫЫЛЫНДА

Бирги ээлчегде планнаашкынны шыңгыы сайзырангайжыдарын хандырары эргежок чугула. Бистиң чуртувус экономиканы планныг удуртурунуң оруунче баштай кирген. Ол нарын уран аргага он-он өске күрүнелер бистен өөренген болгаш өөренип-даа турар. Ынчалза-даа план ажылының деңнелин бедидер, ону бистиң ажыл-агыйывыстың чаа хемчээлдери болгаш хевири-биле үениң чаа негелделери-биле дүүштүр тургузар сорулга ам бистиң мурнувуста база тургустунуп келген.

(Партияның XXV съездизинге эш Л. И. Брежневтиң кылганы СЭКП ТК-ның Отчёт илеткелиинден).

Үлетпүр продукциязын бүдүрериниң техниктиг деңнелин бедидери, ооң шынарының көргүзүглерин экижидери—бистиң чурттуң экономиказын хөгжүдериниң кол угланышкыны болур.

Чээли бээриниң болгаш саналкылга чорудулгазының негелделерин дамчыштыр күрбанк продукцияның шынарын экижидеринге идигни берип турар болгаш продукция бүдүрерин стандарттардан, техниктиг негелделден хажыткан бүдүрүлгелерге экономиктиг салдарны чедирип турар. Чаа хевириниң продукциязын кылырынче, шынарны экижидеринче, бүдүрүлгени алгыдарынче угланган материалдыг курлавырларны, чедир бүдүртүнмээн болгаш белен продукцияның чогуур хемчээлден ажыр артыкшылын тургузарынга херектиг чээлини күрбанк бүдүрүлгелерге берип турар.

1976 чылдың эгезинде банкының чээлидиг салышкыннары республика бүдүрүлгелериниң саарылга акша-хөреңгизинде 141,1 млн. рубль (ооң иштинде үлетпүр бүдүрүлгелеринде 6,5 млн. рубль) болгаш кол фондуларда 1,7 млн. рубль түңнүг кылдыр кирген. Оон аңгыда үлетпүр бүдүрүлгелер боттарының акша-хөреңгизин база киириштирип турар. 1975 чылда бүдүрүлгениң сайзыралдырының фондузундан 2,4 млн. рубль чаа техниканы ажыглаарынче, бүдүрүлгени механизастаарынче болгаш автоматчыдарынче, дериглелерни чаартырынче, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, продукцияның бот-үнезин чиигедиринче, бүдүрүлгениң оруулгазын улгаттырарынче чарыгдаттынган. Ол-ла фондунуң дузазы-биле республиканың үлетпүр бүдүрүлгелери 2,8 муң янзы-бүрү хемчеглерни боттандырып чоруткан: мурнакчы техниканы шиңгээдиринче угланган—787 хемчегни, механизацияны болгаш автоматчыдыганы чорударынче—1137, эргижирээн дерит-херекселдерни чаартыры-биле—487, продукцияның чаа хевирлерин бүдүрерин шиңгээдип алырынга—409 аңгы-аңгы хемчегни ажылдап кылгаш, херек кырында бүдүрүлгеге ажыглаан. Бүдүрүлгелерни сайзырадырының фондузундан чарыгдаттынган акша-хөреңги продукцияның шынарын экижидеринче колдуунда угланган. Эрткен чылын «Тыва дагдүгү» комбинат кыска хуусааның 0,9 млн., узун хуусааның 130 муң рубльдиң чээлилерин ажыглаан. Комбинаттың ийиги ээлчээн белеткеп таарыштырарынга банкыдан 0,7 млн. рубльди болгаш үрмектеп-сорттаар комплексти чаарты дериириңге, бүдүрүлгени сайзыралдырының фондузундан 100 муң рубльди ажыглаан.

Ынчаар чоруттунган хемчеглерниң уламындан Тываның даг-дүкчүлери сорттуг даг-дүгүн бүдүрериниң планын чедиишкинниг күүсеткен болгаш 1974 чылдың деңнелинден ону хөйнү бүдүрер аргалыг болган.

Автомобиль транспорт эргелелин бүдүрүлгени сайзырадырының фондузундан 450 муң рубльди септелгениң шынарын, автобильдерниң техниктиг байдалын экижидер хемчеглерни чорударынга чарыгдаан.

Үстүү-Енисейниң балык заводу банкыдан алтаны 60 муң рубль түңнүг чээлини балык ыштап, кургадыр чаа цехти тударынга ажыглаанындан бүдүрген продукцияның шынары бедээн.

Садыг министерствозунуң баазазы 400 муң рубльдиң чээлизиниң дузазы-биле 660 тонна бараан кирер складтарны тудуп алганындан бараанарны ажаап шыгжаары экижээн.

Ынчалза-даа чамдык бүдүрүлгелерде продукцияның шынары куду болуп артпышаан. Бажың херекселдери кылыр фабрикага чоруткан хыналданың түңнелинде хыналдага кирген 2798 кезек кылыгларның 1041-и азы 37,2 хуузу, даараныгла фабриказында хыналдага кирген продукцияның 10,4 хуузу, аңгы заводунга—13,9 хуузу (кидис идиктерден), 23,1 хуу (хөм идиктерден), Кызылдың пиво заводунга—10,5 — 18,4 хуузу үрей кылдынганы илерээн.

Ол ышкаш эът, сүт комбинаттарының болгаш аъш-чем эргелелиниң бүдүрүлгелериниң продукциязының шынары экиживейн турар. 1974 чылдың деңнелинден Кызылдың сүт заводунда саржаг бүдүрериниң шынары 1,7 хуу, чалаң сүттүң шынары 1,7 хуу, Чадаананың саржаг заводунда сүттүң шынары 18,4, Шагаан-Арыгның заводунда саржагның шынары 8,1 хуу кудулаан. Кызылдың сүт заводундан эрткен чылын хыналдага кирген сүт аймааның 83,3 хуузу үрей кылдынган болгаш саржагның шынары 1974 чылдыңдан база куду болган. Ол ышкаш Кызылдың пиво, хлеб заводтарында куду шынарлыг продукцияның хуузу көвүдеп турар. Шынарның куду болурунга дыка хөй чылдагааннар салдарлыг болган. Ылаңгыя бүдүрүлгениң технологиязын сагывайн баар чоруктан ол кол хамааржыр. Кызылдың сүт заводунда сүт арыглаар механизм каш чыл улаштыр артык кезек чогундан чогумчалыг ажылдаваан. Ынчангаш боктуг сүт четче шүүреттинмээнинден продукцияның шынары чогуур негелдезинге четпейн турар. Кызылдың эът комбинадында бүдүрүлге шөлү чедишпес, цехтер тар, караңгы болганындан ажылдаарынга таарымчалыг байдалдар ында тургустунмаан. Ылаңгыя мал согар цехтиң шөлү кызыы, ооң иштин караңгы. Эътти аштап, чуурун соок үеде безин даштыгаа чорудуп турар.

Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң, бүдүрген продукцияның бот-үнезин чиигедириниң болгаш шынарын экижидериниң курлавырларының бирээзи—ажыл шагының чидирипин болдурбазы.

Эрткен тоску беш чылда республиканың үлетпүр бүдүрүлгелеринге ажыл шагының чидирипи 118 муң кижи-хүн азы бүгү ажылдаанындан 1,56 хуузу болган. Ооң иштинде 58,1 муң кижи-хүн чылдагаан чокка үстүнген.

Бүдүрүлгениң деп-дески ажылдаарындан болгаш кадрларның мергежилинден бүдүрген продукцияның шынары база хамааржыр болганда, ажылчыннарның ажылга доктаавас, ыдай-бээр солчур чоруктары шынарның айтырыынга багай салдарны чедирип турары чугаажок. 1975 чылда иштизи-биле үлетпүрде ажылчыннарның ажылга доктаавазының коэффициентизи 43,4 хуу четкен. Чамдык бүдүрүлгелерде ол көргүзүг республиканыңдан безин өрү болуп турар. Аъш-чем үлетпүрүнүң эргелелинде ук көргүзүг 91,1, «Тыва сүт тудуг» трестиң демир-бетон кылыглар бүдүрер заводунда 80,5 хуу чедип турары кап-чап-даа таарышпас.

Экономиктиг реформаның, планнаашкынның болгаш экономиктиг идиг бериишкининиң чаа чурумнарының негелдезин ёзугаар бүдүрүлге бүрүзү продукцияны саадалга чок сайгарарынче кичээңгейни күштелдирер ужурлуг. Ынчангаш күрбанк эргелелиниң чорудуп турар экономиктиг хемчеглери продукцияның шынарын экижидеринче болгаш ону саадалга чок сайгарарынче угланган. «Тудуг кезектери» комбинаттың бүдүрген продукциязы шынарының багайындан хереглекчилер албас, каш чыл улаштыр складтарга тырлып чыдар турган. Күрбанкының ажылдакчылары ук комбинаттың складтарында сайгартынмайн чыдар продукцияның хемчээлин тодараткаш, чээли бээрин соксатканындан бүдүрүлгениң удуртукчулары продукцияның шынарын экижидериниң хемчеглерин ап чоруткан. Ындыг [illegible] хемчеглерни күрбанк Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажыл-агыйынга, Кызылдың пиво, сүт заводтарынга болгаш оон-даа өске бүдүрүлгелерге хамааржыштыр чоруткулаан.

Чээли бээриниң чурумнарын ынчаар ажыглаанының түңнелинде бүдүрүлгелерде белен продукцияның нормазындан ажыр артыкшылының хемчээли 300 муң рубльге эвээжээн.

Партияның XXV съездинге хүлээп алдынган 1976—1980 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң кол угланышкыннарында бүдүрүлгениң ажыктыын болгаш продукцияның шынарын экижидеринче кол кичээңгейни угландырган. Ол айтырыгларны шиитпирлээринге күрбанкының системазы акшаландырышкынның болгаш чээлиниң бүгү аргаларын ажыглап, төлептиг үлүүн киириштирер.

Ф. ПОНОМАРЕВ,
республиканың Күрбанк конторазының кредит-план килдизиниң начальниги.

МУРМАНСК. Мурманскиниң балык консервалаар заводунуң коллективи продукцияның шынарын бедидери дээш, эки шынарлыг консерваны хөйнү бүдүрери дээш кызымаккай демисежип турар. Мурманскиниң ол заводунуң продукциязының он хевиринге күрүнениң Шынар демдээн тывыскан, бежин — ол демдекти тыпсыры-биле саналдап киирген. Бедик шынарлыг продукция дээш чарыштың мурнуку одуруунда коммунистер чоруп турар.

ЧУРУКТА: (оң талазындан солагай талазынче): № 1 цехтиң бригадири Н. Л. Третьякова, комбинаттың директору М. Ф. Макшеева, комсомол комитединиң секретары Т. В. Тихонова, партком секретары А. С. Зайцев, кол инженерниң оралакчызы Н. И. Лукьянов, слесарьлар бригадири Н. В. Кондаков болгаш завком даргазы Т. П. Рогушина оларның февраль айда чарыштың түңнелин чугаалажып турары.

С. МАЙСТЕРМАННЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохроникасы).

Хумбуң Аракчаа кадайы Шимитоо-биле Эрзинде «Коммунизмче орук» колхозтуң хоюн малдап келген. Бо хүннерде оларның хою кидин төрүп турар. Амдызында төрээн чүс хойга онааштыр 98 хураган алдынган.

ЧУРУКТА: хойжу өг-бүле хураганнар эмзирип тур.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

Хоочуннарның бирээзи

Хоолу хем мал ажылынга чааттынган-на оран, ылаңгыя өшкүге эң таарымчалыг чер. Маңаа холбаштыр «О. Шынаа» совхозтуң малчыны М. Э. Биче-оолдуң ажылын, допчу-даа бол, чырыдар бодадым.

Маадыр-оол Эзирович өшкү малдааш, он чыл ашкан. Төрүүр чүс башка онааштыр 105—123 анайны ап келген. Ол аразында үш муң ажыг анайны совхозунга немей өстүрген.

Малчынның ол бүгү чедиишкиннери ала чайгаар боттанмаан, ооң кызымак күш-ажылының түңнели болур. Чайгы семиртилгеже, күскү болгаш кышкы одарладыышкынче улуг кичээңгейни салып келген. Доора-Дагда кыштаа, Ак-Чыраада күзээ, Бурганныгда чайлаглары шагның ол үелеринге кончуг таарышкан.

М. Э. Биче-оол ам хой ажылынче шилчээн, ооң коданында эрткен чылын төрүттүнген 700 ажыг хураган менди болгаш хүр кыштаглап турар.

Мал ажылында ооң ол чедиишкиннеринде кадайы, хөй уругнуң иези Барыңмааның биче эвес үлүг-хуузу барын база демдеглээр херек. Оларның сес уруунуң үжү малчыннап турар.

СЭКП-ниң XXV съездизиниң шиитпирлерин таныжкаш, оңгу беш чылдың баштайгы чылында малчын улам сорук кирген ажылдап турар. Кодан хураганының баш бүрүзүнге онааштыр 2600 грамм дүктү кыргыдарын хүлээнген. Ооң сөзү ажыл-ижинден чарышпас.

С. ТАНОВ.

„Социалистическое соревнование"

ВЦСПС-тиң органы болур ниитилел-политиктиг болгаш эртем-теоретиктиг «Социалистическое соревнование» («Социалистиг чарыш») деп чаа журналдың бирги дугаары чырыкче үнген. Ону мурнунда үнүп турган «Вестник социалистического соревнования» деп үндүрүлгениң баазазынга тургускан.

Социалистиг чарыштың практиказын көргүзерин, ону анализтээрин, чарышты сайзырангайжыдарының айтырыгларын, ону организастаарының аргаларын, мурнакчыларның дуржулгазын, күш-ажылчы эгелээшкиннерниң, эрес-маадырлыг чоруктуң үлегер-чижээн чаа журналга чырыдар. Ол чылда алды удаа үнер.

(СЭТА).

ДОКТААМАЛ КОМИССИЯЛАР

Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннар депутаттарының Арыг-Үзүү көдээ Советиниң доктаамал комиссиялары боттарының ажыл-чорудулгазын план ёзугаар чорудуп турарлар. Советтиң девискээринде ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң айтырыгларын шиитпирлээринге оларның киржилгези идепкейжээн. Ында 6 доктаамал комиссиялар ажылдап турар. Оларның ажылында эки чүүлдерниң бирээзи планда киирген ажылдарны ёй-шаанда күүседип турары болур. Комиссиялар көдээ Советтиң сессияларынга айтырыгларны белеткеп, ол талазы-биле эдеринчи илеткелдерни кылгылаан.

Улус өөредилгези, кадык камгалалы, культура болгаш садыг талазы-биле доктаамал комиссияның (даргазы Алевтина Григорьевна Туганоева) ажылында эки дуржулганы маңаа көргүзүп болур. Комиссия бодунга хамаарышкан албан черлериниң ажылын экижидеринче угланган чамдык ажылдарны чоруткан. Ол комиссия чоокта чаа бодунуң ээлчеглиг хуралынга Арыг-Үзүүнүң ортумак школазының, интернаттың арыг-шевер байдалының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Орта интернат эргелекчизи эш Шивит илеткел кылган. Интернаттың ажылында эки чүүлдер-биле чергелештир арыг-шевер байдалы ам-даа чогуур негелдезинге чедир тургустунмааның комиссияның хуралынга демдеглээн. Комиссияның хуралының шиитпирин ёзугаар илерээн четпестерни эдериниң талазы-биле хемчеглер алдынган.

Мандат комиссиязы (даргазы Анастасья Васильевна Чернышева —Арыг-Үзүү харылзаа белдириниң начальниги) ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының ажылын идепкейжидер талазы-биле ажылдарны чорудуп турар. Комиссия чоокта чаа болган хуралынга көдээ Советтиң ийи депутаттарының депутат хүлээлгезин канчаар күүседип турарының дугайында илеткелдерин дыңнаан. Орта көдээ Советтиң депутаты П. Чолдак-оолдуң бодунуң депутат хүлээлгезин күүседип турарын чугаалааны солун болган. Ол чоннуң идегелин ак сеткилдиг, бедик деңнелге күүседир дээш кызымаккай ажылдап келген. Көдээ Советтиң сессияларының болгаш күүсекчи комитеттериниң шиитпирлерин соңгукчуларга таныштырып, оларның күүселдезин организастап турар. Депутатка соңгукчуларының киирген чагыгларын, дилеглерин боттандырар дээш аңаа хамаарышкан албан черлеринге айтырыгларны тургузуп, оларның кол нургулайының күүселдезин чедип алган. Орта кирген дилеглер ёзугаар чоннуң бараан хандырылгазы элээн экижээн. Депутатка дилег-биле холбаштыр боттары хуу ажылын четче кылып шыдавас пенсионерлерге кышкы үеде одаар ыяшты дүжүрүп берген.

Петр Чыргалович чылда соңгукчулар мурнунга ийи-үш удаа отчёдун кылып келген. Орта көдээ Советтиң болгаш бодунуң депутат хүлээлгезиниң талазы-биле кылган ажылдарын тодаргай илеткеп турар. Ол бодунуң соңгуткан округунда соңгукчуларның уруглары өөредилгезинге, кижизидилгезинге кичээңгейни доктаамал салып келген. Ол округта школа назылыг уруглар шупту өөренип турар. Депутатка кирген чагыг ёзугаар Арыг-Үзүү—Арыскан аразында автобустар доктааткан хүннеринде аргыжып турар апарган.

Арагалаар чоруктар-биле демиселди депутат күштелдирген. Ол округтуң девискээринге чурттап турган арагачыларны эмнедир хемчеглерни алган. Хирлиг бажыңнарны чугайлаттырган. Петр Чыргалович Чолдак-оол округунуң соңгукчуларынга партияның XXV съездизиниң материалдарын тайылбырлап таныштырган. Шак ындыг мурнакчы ажылдыг депутаттарның арга-дуржулгазын нептередир ажылдарны мандат комиссиязы моон соңгаар-даа чорудары планнаан.

Көдээ ажыл-агый талазы-биле доктаамал комиссия көдээ Советтиң 1975 чылдың декабрь 23-те болган сессиязынга «ҮТКА-ның 25 чылы» совхозта мал кыштаглаашкынының чоруп турарының дугайында айтырыгны белеткээш, эдеринчи илеткелди кылган. Совхоз бо чылын малды кыштан менди ажырар талазы-биле элээн хемчеглерни алганын комиссияның илеткелинге демдеглээн. Ынчалза-даа комиссияның тус-тус черлерге чоруткан хыналдаларындан илерээни-биле алырга, совхозтуң Иштии-Хем салбырында малдың кышкы байдалында, азырал хайгааралында шыңгыы четпестер бар болган. Доктаамал комиссия ол четпестерни эдериниң аргаларын сессияга саналдап, болувуң сүмезин кииргенниң түңнелинде, кыштаглаашкын талазы-биле чамдык чугула хемчеглер алдынган. Көдээ Советтиң өске арткан комиссиялары база-ла боттарының шугуму-биле Советке дузалыг ажылдарны чорудуп турарлар.

Доктаамал комиссиялардан социалистиг хоойлу-дүрүм болгаш ниитиниң корум-чурумунуң талазы-биле доктаамал комиссия кошкак ажылдап турар. Арыг-Үзүү, Иштии-Хем суурларының девискээринге ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар бар турбуже, ону чок кылырынга дээштиг хемчеглер алдынмаан.

Ш. КАНДАН.

Улус судтарынга соңгулдалар

БЕЛЕТКЕЛДЕРНИ КАЛБАРТЫР

Улус судтарынга соңгулдалар — политиктиг улуг ужур-дузалыг кампанияларның бирээзи болур. Ооң кол утка-шынары совет судтуң социалистиг хоойлу-дүрүмнү болгаш ниитиниң корум-чурумун улам быжыктаары-биле холбашкан. Социалистиг хоойлуну быжыглаар айтырыг бистиң чуртувуска коммунистиг ниитилелди тургузар айтырыг-биле холбашкан чугула айтырыгларның бирээзи болур. Ынчангаш социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыыр чорук бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың доктаамал кичээңгейинде алдынган.

Совет суд болза социалистиг хоойлу чорудулгазының күрүне органы болур. Совет судтар социалистиг ажыл-агыйның системазын болгаш социалистиг өнчү-хөреңгиниң янзы-бүрү хевирлерин, хамаатыларның политиктиг, күш-ажылчы эргелерин база күрүнениң албан, организация, бүдүрүлге черлериниң эрге-ажыктарын камгалаары-биле тургустунган болганда, хоойлуларның сагыттынып турарын хайгаарап камгалаар ужурлуг. Совет судтуң системазы делегейде эң-не демократчы системаларның бирээзи. Бистиң чуртувуста суд чорудулгазынга чүгле улус судьялары киржип турар эвес, харын-даа улус төлээлери боор, улустуң өмүнээзинден чоннуң эң эки дээн оолдар, кыстары киржип турарлар.

1976 чылдың апрель 11-де Россия Федерациязының бүгү девискээринге улус судтарынга соңгулдалар болур болгай. Ол соңгулдаларга, өске соңгулдалар-биле бир дөмей, 18 хар четкен назылыг совет хамаатылар, оларның национальызындан, эр, херээженинден, эртем, билииинден болгаш социал байдалындан хамаарылга чокка киржири хоойлуда көрдүнген. Суд соңгулдаларынга чүгле хоойлу ёзугаар угаан-медерели четпес деп көрдүнген кижилер киришпес.

Улус судьяларынга соңгулда хүнүнге чедир 25 хар четкен Совет Эвилелиниң хамаатызы кижилер соңгудуп болур. Соңгукчу кижи бүрүзү чүгле чаңгыс бадылаашкынныг болурун хоойлу доктааткан. Ол дээрге соңгукчу бүрүзү бир удаа чаңгыс катап соңгулдага киржир болгаш чаңгыс катап бадылаар эргелиг дээни ол. Бистиң чуртувуста херээженнер, эр кижилер-биле бир дөмей, соңгуур болгаш соңгудар эргелиг. 1970 чылда болган суд соңгулдаларының үезинде улус судьяларынга бистиң чуртувуска 2698 херээженнер, азы бүгү судьяларның хуузунга соңгутканнар. А РСФСР талазы-биле алырга, ол хуу 36,6 боор турар. Амгы үеде бистиң республикада 9 херээжен улус судьялары ажылдап турар.

Суд соңгулдаларын чорудар дугайында районнуң азы хоорайның девискээринге соңгулда округун болгаш аңгы-аңгы соңгулда участоктарын тургузары хоойлуда көрдүнген. Соңгукчу кижи бүрүзү бодунуң хамаарышкан девискээринге депшиттирген улус шиитгекчизи дээш бодунуң бадылаашкынын бээр ужурлуг.

Улус судтарының соңгулдаларының белеткели шагда-ла эгелээни билдингир болгай. Районнарда, хоорайларда соңгулда участоктары тургустунган болгаш чогуур негелделер ёзугаар дериттинген ажылдап турарлар. Соңгукчуларның даңзызы районнарда колдуунда белен боор турар. Ол ышкаш участоктарда агитас-массалыг ажылдарны чорудуп эгелээн. Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму суд соңгулдаларынга чугула негеттивер документилерин белеткеп, чер-черже тарадыр хемчеглерни алган. Ол ышкаш Президиум чоокта чаа районнарже соңгулда белеткелин хынаары-биле тускай кижилерни үндүрген. Ооң түңнелинде эки талалар-биле кады чамдык районнарда улуг четпестер бары илереттинген. Чамдык черлерде көргүзүг агитация — плакаттар, календарьлар соолгу үеге чедир астынмайн турган. Чижээ, Бай-Тайга районда соңгулда участоктары чоокка чедир-ле дериттинмээн турган, соңгукчуларның даңзызын баш бурунгаар тодаргайлаар ажыл база-ла кошкак чоруттунган.

Чөөн-Хемчик районнуң Теве-Хая, Хайыракан болгаш Хөндергей көдээ Советтериниң соңгулдага белеткели март айның 5-ке чедир кошкак, кандыг-даа ажыл планы чок турганы илерээн. Шак ындыг байдал өске-даа районнарда бар боор турар.

Бистиң республикага ам болур соңгулдаларда 22 улус судьялары соңгуттурар. Ам болур суд соңгулдаларын чедиишкинниг эрттирери чүгле партия, совет органнарының хүлээлгези эвес, а харын-даа хөй-ниити организацияларының, хамаатыларның база хүлээлгези болур дээрзин демдеглезе чогуур. Соңгукчулар улус судьялары-биле ужуражып турар үеде олар судтуң мурнунда ажылынга кандыг четпестер турганын илередип, чаа-чаа чагыгларны бээр ужурлуг. Соңгуттурар судья бодунуң келир үедеги ажылын чорударда бар турган четпестерни өөренип, ону эдип алыр талазы-биле хемчеглерни ап болур арганы чүгле ынчап чедип ап болур.

Соңгулдаларга белеткелге улуг рольду мурнундагы судьяларның соңгукчулар мурнунга отчёдун бээри ойнаар. Ол дээрге судтуң ажылын экижидеринге арганы берип болур болгаш чон ортузунга хоойлу-дүрүм тайылбырлаарынга улуг идигни база берип турар. Судьялар отчёдун берип турар үезинде соңгукчулар судтуң ажылында чедер, четпестерни шүгүмчүлеп, боттарының өртектиг арга-сүмелерин киирип турар. Ынчалзажок чамдык таварылгаларда улус судьяларының отчёдун далаш кадында эрттирер таварылгалар бар боор турар. Ындыг отчёттарга каш херек көргенин, чеже лекция, беседа чорутканын санап каарлар, аңаа районда азы хоорай, суурларда кем-херек үүлгедиишкиннериниң, корум-чурум хажыдыышкыннарының чогуур анализин бербейн турары четпес. Мындыг байдал бистиң республиканың улус судьяларының кылган отчёттарынга база хамааржып турар. Бо талазы-биле республиканың Юстиция министерствозу кошкак ажылдап, улус судьялары эки, кижизидилге ужур-утказыг, соңгукчуларның чагыгларын сайгарган долу отчёттарны кылырынга боттут дузаны эвээш чедирип келген.

Соңгулда хүннеринге чедир арткан үениң иштинде чон ортузунга агитас-массалыг ажылды экижидип, улус судьяларынга кандидаттар-биле ужуражылгаларны ажыглап, эрге-чурум пропагандазын калбартыры, кем-херек үүлгедикчилери-биле демиселди күштелдирери чугула. Радио, телевидение болгаш парлалга органнарын дамчыштыр янзы-бүрү материалдарны үндүрүп, эң эки агитатор, пропагандистерни бо ажылче хаара тудары соңгулда мурнунун кампаниязын активчи чорударын хандырып, чонга совет хоойлузунуң болгаш суд чорудулгазының кол принциптерин билип алырынга улуг дузаны бээр дээрзи билдингир.

А. ООРЖАК,
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының дузалакчызы.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ПРАГАНЫҢ АТОМНУГ СТАНЦИЯЗЫ

● ПРАГА. Чехословак найысылалдың чоок-кавызынга чоокку чылдарда 880 муң киловатт күчүлүг атом-биле ажылдаар электри станциязын тудуп тургузар. Ол АЭС-ке кайызы-даа 440 муң киловатт күштүг ийи реакторну эптеп тургузар. Воронежтиңде ышкаш ындыг реакторларны Пльзениң В. И. Ленин аттыг «Шкода» дээр машина тудуушкун комбинадынга белеткээр деп турар.

ЗАВОДТАР КӨЖҮП ТУРАР

● БУДАПЕШТ. Чазактың мооң мурнунда хүлээп алган программазын ёзугаар бо чылын найысылалдың барык бүдүн-чартык муң хире заводтары болгаш фабрикалары хоорайның кызыгаарындан көжүртүнер деп турар. Ол программа үлетпүр талазы-биле шала хөгжүдээн районнарны индустриализастаарынга, хоорайны чаагайжыдарынга, чуртталга тудуунга шаптыктап турар бүдүрүлгеге черлерин можуларже көжүреринге идиглиг болур ужурлуг.

Будапештиниң чүгле 60 үлетпүр бүдүрүлгелери безин эрткен беш чыл дургузунда 116 бүдүрүлге участоктарын болгаш цехтерин можуларже шилчиткен чорук ук программаның чедиишкиннинг күүсеттинип турарының херечизидир.

ТУДУГЖУЛАРНЫҢ ХҮЛЭЭЛГЕЗИ

● СОФИЯ. Болгар найысылалдың чаа тудугларлыг черлерин «Надежда», «Модерно предградие», «Младост» деп адагылаар. Амгы үеде ол улуг чуртталга комплекстеринде шеверлел ажылдары долузу-биле чоруп турар.

Софияның тудугжулары Болгарияның Коммунистиг партиязының XI съездизин шалыпчы күш-ажылы-биле уткуп турар. Олар боттарының социалистиг хүлээлгезин — съездиге чедир Софияның үш муң өг-бүлезинге чаа квартиралары бээрин күүседир дээш кызымаккай ажылдап турар. А беш чылдың баштайгы чылында ниитизи-биле эрткен беш чылдыындан ийи катап хөй — 11 муң дөрбелчин метр квартираларны тудар ужурлуг.

ЭКСПОРТТАП ТУРАР

● ВАРШАВА. Польша Улус Республикадан көдээ ажыл-агыйы болгаш сад культураларының үрезиннерин өске чурттарже үндүрери эрткен беш чылда барык ийи катап көвүдээн. Күзүн чажар көк-тарааның, ногааларның, бобы культураларының, а ол ышкаш каасталга-шимелде оът-сигенниң, согуналарның, чечектерниң Польшага үндүрген сорттары Европаның дыка хөй чурттарында нептереңгей сонуургалдыг бооп турар. Оларны социалистиг күрүнелерден аңгыда Франция, Италия, Голландия дээш ышкаш, өске-даа чурттар база садып ап турар.

Даштыкыже үндүрүп турар үрезиннерниң дөрттүң барык үш кезии социалистиг чурттарга онаажып турар.

(СЭТА).

ЛАОС УЛУС-ДЕМОКРАТТЫГ РЕСПУБЛИКА. Ол аныяк республиканың чазаа эрги шагның лаос улуска арттырып кааны социал хоозуралды узуткаар дээш шыңгыы хемчеглерни ап турар.

ЧУРУКТА: Индий-Кыдатта эң улуг станцияларның бирээзи—Намнымда суг күжү-биле ажылдаар электри станциязы. Улус боттарының чуртунуң ёзулуг ээлери болу берген. Бо ажылчын кижи бодунуң электри станциязын камгалап турар.

М. МИНЕЕВТИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Чавырлыышкынның болгаш кады ажылдажылганың эрге-ажыктаоы дээш

Чоокта чаа бундесрат (ГФР-ниң парламентизиниң черлер палатазы) Польша биле Германияның Федеративтиг Республиказының аразында элээн каш дугуржулгаларны чаңгыс үн-биле чүүлдүг деп хүлээп алган. Ол дугуржулгаларда ийи чурт аразынга харылзааларны моон-даа соңгаар чогумчалыг болдуруп, калбартырын көрүп турар. Эрткен чылын Варшавага ат салган болгаш бо чылдың февраль айда бундестагның күштүг кылдыр бадылааны ол дүрзулгалар аңгы-аңгы ниитилел тургузуглуг ийи европа күрүнелериниң ниити-европа Чөвүлел хуралының түңнел шиитпириниң айтып турарын ёзугаар кады ажылдажылгазынга чаа үе-чадаңы ажыдып турар.

Бундесраттың ол шиитпирин хүлээп алырының мурнунда Боннда чагырыкчы коалиция бөлүк-биле ХДЭ — ХСЭ-ниң каттышкан бөлүүнүң аразынга шыңгыы демисел чорупа, ХДЭ—ХСЭ-ниң талалакчылары черлер палатазында боттарының хөй кезиинге даянгаш, ол дугуржулгаларны хүлээп алдырбас дээш оралдажып келген. Эңне барыын үзелдиглерниң баштыңы Штраустуң күштүг салдар чедирип турары ол буржуаз-консервативтиг бөлүгтелиишкинни үстүнде айыткан дугуржулгаларга удурланыры-биле чурттар аразынга кады ажылдажылганы кылырының политиказын бурууладырын, дүшкүүрлүг чоруктуң чавырлыышкынын улам күштелдиреринге шаптыктаарын оралдажып турганнар.

Бундестагка мырыңай чоокта чаа-ла польша-барыын герман дугуржулгаларга удур бадылап турган ХДЭ—ХСЭ-ниң төлээлекчилериниң хенертен 180 градус эргилиишкин кылганын чогум чүнүң-биле тайылбырлаарыл?

Херектиң ужуру болза, бо чылдың октябрь айда Барыын Германияның парламентизинге соңгулда болуру ол болган. Ынчангаш соңгукчуларның хөй кезии чавырлыышкынның болгаш социалистиг чурттар-биле кайы-даа талага ажыктыг кады ажылдажылга кылырының политиказын деткип турар дээрзин оппозистиг бөлүктүң удуртукчулары барымдаалап көрбес аргазы чок апарган. ХДЭ-ниң удуртукчу бөлүктери бир эвес ол партия Польша Улус Республика-биле дугуржулганы сөөлгү чада — бундесратка хүлээп алыр чорукту буурадыптар болза, ол келир соңгулдага аштырып кааптып болур дээрзин тодаргайы-биле медерен биле бергеннери олдур.

Чогум-на ооң ужурундан оппозицияның баштыңнары, харын-даа ХСЭ дээр штраусчу партияның ажылдакчылары безин ындыг чорук оларга политиктиг тиилелгелерни берип шыдавас деп чүвени билгеш, Штраустуң дугуржулганы хүлээп албазынче кыйгырыын тооп көрбес деп сөөлгү чадага келгеш, шиитпирлээр ужурга таварышканнар.

Барыын Германияның «Вестфелише рудшау» дээр солунунуң маңаа холбаштыр бижээни-биле алырга, оппозистиг бөлүкке политиктиг салдарны чедирер дээш демиселге Штраус сөөлгү чылдарда эң улуг аштырыышкынга таварышкан боор турар.

Ынчалза-даа Бонну сөөлгү болуушкуннарындан кылыр ужурлуг эң кол түңнел чүл дизе, социалистиг чурттар-биле харылзааларга чавырлыышкынның болгаш чогумчалыг чорукту чедип алырының идеялары Германияның Федеративтиг Республиказының чонунуң аразында ханызы-биле дазылдаңганы болур. Ол факт-барымдаага кым-даа удурланып черле шыдавас.

В. СЕРОВ.

(СЭТА).

Съезд доозулган

БОНН. (СЭТА). Герман Коммунистиг партиязының съездизи аңаа бооп эрткен. Аңаа Коммунистиг болгаш ажылчын партияларының 30 ажыг делегациязы, ооң иштинде СЭКП ТК-ның секретары В. И. Долгихке баштаткан СЭКП-ниң делегациязы олурушкан.

«ГКП-биле кады—улуг капиталга удур, социал болгаш демократтыг эргелер дээш, тайбың, хосталга болгаш социализм дээш демисежир»—деп, ол партияның баштаар чериниң илеткелинде айыткан чүүлдерни удуртулга болдурарынче партияның бүгү организацияларын съезд кыйгырган.

ГКП-ның Баштаар чериниң съезд соонда пленумунга Баштаар чериниң Президиумун болгаш Секретариадын соңгаан. Президиумнуң составынга киргеннер: Г. Мис, Г. Готье, М. Рейман, М. Бушман, К. Бахман, К. Эрлебах, Й. Ангенфорт болгаш партияның өске-даа удуртукчулары.

ӨСКЕНИҢ ХЕВИН КЕТКЕН

КАИР. (СЭТА). Эрге-чагырганың соңгуттурар органнарынга ажылчыннарның болгаш тараачыннарның 50 хуу төлээлелгезиниң дугайында Гамель Абдель Насерниң президентилеп турганының үезинде доктааткан принцип амгы үеде херек кырында сагыттынмайн турарының талазы-биле факт-барымдааларны «Аль-гумхурия» солун бижээн. Египет Араб Республиканың хоойлу хүлээп алыр эрге-чагыргазының дээди органы — Улусчу хуралда херек кырында ажылчыннар орнунда хуу бүдүрүлгелерниң ээлери, а феллах-тараачыннарның орнунда — ядыыларның идик-хевин кеткен чер ээлери төлээлеп турар.

—Улусчу хуралдың депутаттарының чартык кезии — ажылчыннарның болгаш тараачыннарның төлээлекчилери дээр чорук шагда-ла баштак чугаа болу берген — деп, Каср эль-Айни эмнелгеде ажылдап турар номчукчу эмчи Цафват Хатем солуннуң редакциязынга бижээн. Көдээ ажыл-агыйга чаа ажыглап эгелээн черлерни хөлезилээр дугайында хоойлу төлевилелиниң талазы-биле Улусчу хуралга чоокта чаа санал-онал солчуушкуну 20 миллион арендаторлар — египет тараачыннарга үстүнде ышкаш «баштактаныышкын» канчап-даа каттырынчыг эвес дээрзин көргүскен. Бир эвес депутаттарның чугаалап турарын ёзугаар алыр чүве болза, чер ээлери-биле ону хөлезилеп ап турар кижилерниң аразынга харылзаа-холбааны төөгүде бир-де дугаарында буттан башка чедир дедирлени берген. «Тараачыннарның соңгуткан төлээлекчилери» дыка-ла элдептиг апарган. Тараачын кижи-биле чер ээзиниң аразынга үнген маргылдааларны мурнундагы дег көдээниң чыыжынга эвес, а хамааты судтарга шиитпирлээр херек деп күзеп турар апарганнар. Ынчаарга чаңгыс-даа бодүүн тараачын кижи маргылдааны судка шиидип көөрү-биле холбашкан үндүрүг-дадывырлар төлеп шыдавас дээрзин кымга-даа билдингир болгай. Ындыг бир «тараачын депутат»—Абу аль-Фадль Сурур дээрзи хөөрээр дээш, амгы үеде «тараачыннар мөлчүкчүлер, а чер ээлери — дарлаткаңнарже хуула берген-дир»—деп, бадыткаарын оралдажып турган. «Тараачыннар амгы үеде чер ээлериниң бүгү-ле хөреңгизин хунаап ап турар апарган болганда, аңаа чүү-даа артпастаан»—деп, ол депутат чугаалаан.

Оон өске база бир Абдо Мурад дээр депутат тараачыннарның «өмүнээзинден» чүве чугаалааш, чер чаартылгазының дугайында хоойлу дээрге, «көдээ ажыл-агыйга хоозуралдыг чүүл-дүр, чүге дээрге, ол «черни болбаазырадып кылып турар кижилерге бээр» деп, коммунистиг принципке үндезилеттинген-дир—деп чудчуруп турган.

Мен коммунизм дугайын билбес кижи мен — деп, чагааның автору уламчылап бижээн. Ынчалза-даа мен ол боттарын «шын» чүдүлгелиг мусульманнар бис» деп адаттынып турар депутаттарга исламның баштайгы-да үелеринде черни көшкүн улустарга өртек-үне-даа, хөлези-даа чокка халас берип турган деп чугаалап каан болур мен.

«Тараачын депутаттарның» ындыг чугааларының соонда феодализмниң безин үезинде турган көдээ ажыл-агый харылзааларын катап тургускан хоойлу төлевилелин Улусчу хуралдың чүүлдүг деп хүлээп алганы кижиң кайгаар чүүл эвес-тир. Ынчаарга амгы үениң тараачыннары кандыгыл дээрге, олар баштактанып, ынчыңнаар-даа чай чок бооп турарлар дээрзин Сафват Хатем ол солунда «Улусчу хуралда баштактаныышкын» деп эгелиг чагаазында бижээн.

ШЫННЫГ ХЕРЕК ТИИЛЭЭР!

«Революстуг, хосталгалыг шимчээшкинниң хилинчектеттирген маадырлыг демиселчилерин болгаш маадырларын бодунуң бүрүн долу деткип турарын съезд илергейлеп, оларга акы-дуңманың байырын чедирип тур». *(«Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының XXV съездизиниң «Империализмге болгаш реаксыга хоругдаттырганнарга хосталга» деп медеглелинден).*

ЧААГАЙ ИДЕЯ УЗУТКАТТЫНМАС

Ажылчы чоннарның эрге-ажыы, хосталганың, демократияның болгаш социал депшилгениң тиилелгези дээш туржуп турар депшилгелиг күштерниң демиселин чылча шавар дээш делегейниң реакциязы болдунар-ла хемчеглерни ап, дерзии үүлгедиишкиннерни кылып турар. Ол дугайын Чилиниң амыдыралындан көрүп болур.

...70 чылдарның эгези. Ажылчы чоннарның калбаа-биле деткээн революциязы тиилээн болгаш күш-ажылдың кижилерин иштики болгаш даштыкы капиталдың дарлалындан хостааш, бурунгаар хөгжүлдеже орукту ажыткан. СЭКП-ниң ээлчеглиг XXV съездизинге партия ТК-ның Отчёттуг илеткелинге эш Л. И. Брежнев «Чилиниң революциязын Луис Корвалан дээн ышкаш ак сеткилдиг болгаш бодунуң чонунга бердинген кижилер боттандырган» деп демдеглээн. Чилиниң бүгү булуңнарында — Атакамадан эгелээш мурнуу чүкте Оттуг черге чедир Луис Корваланны билбес, таныбас кижи шынап-ла чок деп чугаалап болур. Төрээн чериң Пуэрто-Монтениң тараачыннарының кедер хеви болуун дүктен аргаан пончо деп тонун үргүлчү кедип алган чоруур Корвалан Чилиниң бүгү булуңнарын эргип, шахтерларның, балыкчыларының, тараачыннарның мурнунга чалбыыштыг сөстерин чугаалап, хөй-ле кижилер-биле ужуражып чоруурун чон билир турган. Ядыы башкы кижиниң өг-бүлезинге төрүттүнген, башкыдан эгелээш профессионал революционерге четкен коммунист. Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиңгине секретары Луис Корвалан чонунуң амыдыралының берге байдалын кымдан артык эки билир болгаш ажылчы чоннарның эрге-ажыы дээш демиселдиң бирги одуруунга кезээде туржуп чораан.

Чилиниң найысылалы Сантьяго хоорайның Театинос деп кудумчузунда 4/16 дугаарлыг ийи каът бажың бар. Маңаа Чилиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди турган. Фашистиг эргилдениң бооп турган хүннеринде безин ТК-ның кежигүннери маңаа ажылдап турганнар. Корваланның кабинеди бажыңның ийиги каъдында улуг эвес өрээлге турган чүве. Дөрүнде ханада Ленинниң чуруун азып каан бо кабинетке улусчу эрге-чагырганың үезинде Чилиниң бүгү-ле амыдыралы хаара туттунган ышкаш сагындырар турган. Ынчан бистер, кезек журналистер аңаа эш Корвалаңга ужурашкан бис. Ол ынчаан:

— Бүгү-ле чүвени бистиң чуртувустуң долу хамаарышпас чоруун чедип алырынга бараалгадып турар бис. Бистиң бойдус байлактарывысты даштыкы капитал эвес, а Чилиниң чону боду ажыглаар ужурлуг. Чилиниң чону моон соңгаар аш-чутту, түрегделди көрбес ужурлуг. Бүгү кижилер чурттаар бажыңнарлыг, кылыр ажылдыг, аас-кежиктиг чуртталгалыг болзун дээш бистиң коммунистеривис болдунар-ла бүгү хемчеглерни ап турар — деп чугаалаан.

Ол чаагай сорулганы боттандырар дээш Альендиге бадылаткан улусчу чазак даштыкы дарлакчыларны чурт иштинден үндүр сывыргаш, боттарының капиталистериниң өнчү-хөреңгизин хураап эгелээн. Чоннуң амыдыралының байдалын экижидер дээш элээн дээштиг хемчеглерни-даа боттандырган. Чурт иштинден үндүр сывырткан болгаш эрге-дужаалдарын кызыгаарлаттырган идегеттер АКШ-тың Төп разведка эргелелиниң дузалалчызы-биле контрреволюстуг эргилдени кылгаш, Чилиниң депшилгелиг күштерин чылча шаап эгелээнден бээр элээн үе эрткен. Ынчалза-жок чили черле эки өзүмнү алган марксизмниң идеяларын полковниктерниң кадыг сапыктары бо хүннерге чедир безин чылча базып шыдаваан.

Ооң толаргай чижээ Луис Корвалаңның бо хүннерге чедир чорудуп турар демисели болур. Корвалан ам ийи чартык чыл дургузунда фашистерниң кара-бажыңында чыдып турар. Чилиниң чонунуң, бүгү делегейниң депшилгелиг күштериниң килеңнинден коргуп, фашистер ону шуут өлүрүп каарындан коргуп турарлар. Корвалан «Ритоке», «Трес Аламос» деп концлагерьлерниң калыг, берге байдалдарынга шыдашпайн баар ирги бе дээш оларның кордалы база-да бүтпээн.

Кижи төрелгетенниң эң чаагай эчис-сорулгазы — хосталганың болгаш чаагай амыдыралдың идеалдары, коммунизмниң идеялары дээш демиселчилерни фашизмниң болгаш оон-даа өске кара күштерниң базып узуткаар дээш дерзии үүлгедиглерни кылып турганын төөгү билир. Күш-ажылдың кижилериниң чырык чаагай амыдыралы дээш амы-тынын берген Георгий Дмитров, Юлиус Фучик, Хулиан Гримау, Амилкар Кабрал болгаш оон-даа өске дыка хөй революционерлерниң чырык тураскаалы делегейниң ажылчы чоннарынга кезээде артар.

Чилиге фашистиг эргилдениң бооп турган хүннеринде империалистиг чурттарның солуннары делегей реакциязының чамдык чажыттарын, өөрээн үн-биле илереди каапкан. Хосталга, национал хамаарышпас чорук дээш демисежип эгелээн чурттарның депшилгелиг күштерин узуткаарының бүгү-ле арга, методтарын айтып тургаш чогааткан «Кентавр» деп адаан планның дугайы ынчан билдине берген. Чилиге улусчу революция тиилээнниң база Уругвайга демократтыг күштер улуг чедиишкиннерни чедип алган үезинде ол планны элээн хөй чурттарның реаксылыг күштери улуг монополистер-биле кады ажылдап кылган. Ол планның кол сорулгазы болза, Африка болгаш Мурнуу Американың чурттарында хосталга дээш шимчээшкинниң чылча шавары, ук шимчээшкинниң удуртукчуларын узуткап чок кылыры болур. Контрреволюсчулар Чилиге фашистиг эргилдени ол планны ёзугаар боттандырган.

Ооң дараазында Уругвайның реаксылыг офицерлери чуртка тургустунган буржуазы-демократтыг хосталганы узуткааш, бүгү депшилгелиг организацияларны хоруп каан. Чурттуң коммунистиг партиязы чажыт байдалга ажылдаар ужурга таварышкан. Делегейниң депшилгелиг күштериниң шимчээшкининиң ачызында Уругвайның Коммунистиг партиязының бирги секретары Родней Арисменди кара бажыңдан хосталган.

Империализмниң болгаш реаксының хоругдалында чыдып турар демиселчилерни хостаар дээш демиселдиң бирги одуруунда совет улус чоруп турар. Кижи төрелгетенниң чырыткылыг келир үези дээш демиселчилер-биле эп-сеткил каттыштырары, оларны камгалаар, хостаар дээш болдунар-ла хемчеглерни алыры Советтер чуртунуң бүгү ажылчы чоннарының шагдан бээр чаагай чаңчылы бооп келген болгаш бооп турар-даа.

Совет кижилерниң пролетаржы интернационализмге кезээде шынчызын, өндүр чаагай эчис сорулга дээш демисежип турар аңгы талазы-биле эштерин кезээде деткип, дузалаарынга белеин партияның XXV съездизиниң документилеринде онзалап айыткан.

Л. КАМЫНИН.

(«Известия» солундан).

Дерзии үүлгедиглерниң фактылары

ЧИЛИ. 1973 чылдың сентябрь 11-ден эгелеп бо чуртта 100 муң хире кижи хосталгазын казыдып кара-бажыңнаттырган. Оларны эриндеп хилинчектеп турар. Ол үеден бээр 50 муң хире кижи өске чурттарже дезип чоруткан.

УРУГВАЙ. Политиктиг үзел-бодалы дээш бо хүннерде бо чурттуң кара-бажыңнарында 6 муң ажыг кижи чыдып турар. Оларны база-ла хилинчектеп турар. Хоругдаттырганнар кижи шыдажыр арга чок берге байдалда турар.

БРАЗИЛИЯ. Юристерниң бүгү делегей организациязының дыңнатканын ёзугаар алырга, политиктиг үзел-бодалы дээш кара-бажыңнаткан кижилерниң саны 12 муң ашкан.

ПАРАГВАЙ. Бо чурттуң кара-бажыңнарында чыдып турар революсчуларның болгаш өске-даа депшилгелиг күштерниң төлээлекчилериниң саны чыл келген тудум-на көвүдеп орар. Оларның аразында Парагвайның Коммунистиг партиязының Даргазы Антонио Майдана, ПКП-ның ТК-ның кежигүннери Хулио Рогас, Альфредо Алькорта болгаш оон-даа өскелер бар.

ИЗРАИЛЬ. Израильдиң эжелеп алган черлеринден 11 муң ажыг араб хамаатылар, (оларның аразында бичии уруглар болгаш кырганнар база бар) кара-бажыңнарда хоругдаттырган. Ол кижилерни эжелекчи ёзу-чурумга удурлаан дээш хоругдаан.

МУРНУУ АРАБ РЕСПУБЛИКА. Фашистиг эрге-чагыргага таарышпас шүлүктерни, чогаалдарны, кыйгырыгларны тараткаңы дээш адып өлүреринге чедир шииткелди боттандырар чурумну бо чуртта боттандырып турар. Атлантика далайның ортулуктарында бетоннап тургаш кылган тамы кара-бажыңнарда хөй кижилерни хоругдаан. Политиктиг үзел-бодалы дээш хоругдаттырган кижилерниң саны бо чуртта 95 муң ашкан. Израильдиң чазаа политика талазы-биле удурланыкчыларын эң-не аар-берге хилинчектээшкинге таварыштырып турар деп даштыкы парлалга демдеглеп турар.

ДЕМИСЕЛ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

Чилиниң Ажылчын-тараачын партиязының чиңгине секретары, Улусчу чаңгыс-эп блогунуң удуртукчуларының бирээзи Хайме Гасмури барык ийи чыл дургузунда Чилиге чажыт байдалга ажылдап турган. Бодунуң партиязының шиитпирин ёзугаар ол түр үеде чурттан үнүп чоруткан. Г. Гасмуриниң бөлүк журналистерге кылган интервьюзун мында парладывыс.

АЙТЫРЫГ. Чамдык капиталистиг чурттарның парлалгазы Чилиде тургустунган диктатурага удур кандыг-даа ходелиишкин чок деп бижип турар. Аңаа хамаарыштыр чүнү чугаалап болур силер?

ХАРЫЫ. *Херек кырында байдал ындыг эвес. Капиталистиг чурттарның парлалгазы колдуунда-ла хунтаны мактап бижип турар. Ынчангаш ындыг чугаалар үнүп кээп турар.*

Хунтаның талалакчылары эргилдени кылгаш, баштайгы хүннерде чидиг удурланыышкынга таваржып турган. Сантьягонуң, Вальпарасионуң, Консепсьонунуң ажылчы чоннары күштүг удурланыышкынны кылган. Ынчалзажок улусчу шимчээшкинниң чепсектиг күштери калчаалыг халдаашкынга күш четпейн барган. Чүс-чүс кижи өлүрткен, муң-муңнары кара-бажыңнаттырган. Оон эгелээш-ле Улусчу чаңгыс-эптиң партияларының демиселиниң арга, хевирлери өскерилген. Фашистиг эргилдениң соонда чыл хире болганда антифашистиг шимчээшкин калбарып эгелээн.

Ооң хевирлери янзы-бүрү. Чүнү-даа мурнунда пропаганда болгаш агитацияже онза кичээнгейни салып турар бис. Партияларның чажыт парлалга черлери солуннарны, хуудустарны парлап үндүрүп, оларны фабрикаларга, заводтарга, ведилге черлеринге, чуртталга кварталдарынга тарадып турар. Массаларның политиктиг медерелин бедидеринге, оларның демиселин организастаарынга пропаганда болгаш агитация амгы үеде бистиң ажылывыска эң кол чүүл болур деп санап турар бис.

Хунта амгы үеде культура болгаш спортка хамаарышкан массалыг хемчеглерни организастап чорударын чөпшээреп турар. Ынчангаш профэвилелдери дээн ышкаш массалыг организацияларның ажылын идепкейжидеринче улуг кичээнгей салдынып турар. Ол организацияларны дамчыштыр хунтага удур элээн хөй хемчеглерни боттандырып турар бис.

Фашистиг хунтаның нацияга удур үүлгедиглерин чүгле ажылчы чоннар эвес, харын аңаа баштайгы үеде дузалажып турган бөлүктер эки биле берген. Чилиниң ажылчын аңгызының тура-соруу сыктынмаан. Антифашистиг демиселге кол рольду ойнаар аңгы ол. Улусчу фронтунуң партиялары боттарының күжүн чаарты организастап алгаш, чоннуң демиселин баштап кириптер үе ындыг-даа ырак эвес.

АЙТЫРЫГ. Бодуңарның бижээн номуңарда «Келир үени тургузар дизе, эрткен төөгүден улуг кичээндиригни алыр херек» деп бижээн болгай силер. Ооң утказы чүү ирги?

ХАРЫЫ. *Альендениң чазааның эрге-чагыргага турганы үш чылдарның дургузунда чуртка кескү чаартылгалар болгулаан, ажылчы чоннарның амыдыралының деңнели экижип турган. Чес тывыжының үлетпүрүн национализастааны, экономиканың ниитилел секторун тургусканы, монополияларның өнчүзүн хурааганы болгаш аграр реформа дээн ышкаш хемчеглер Чилиниң ажылчы чоннарының эрге-ажыынга долу дугжуп турган. Амгы демиселди чорудуп тургаш, ол чүүлдерден чогуур түңнелдерни кылыр ужурлуг бис. Оон аңгыда чепсектиг күштерде байдалды, ылаңгыя ооң аңгы составын чедир өөренип көрбейн турганывыс улуг частырыг болган. Оон база чогуур түңнелди кылыр апаар. Чогуур шериг күжү чок болза бистиң демиселивис чедиишкин бербес.*

АЙТЫРЫГ. Шиитпирлиг күш шериг күжү деп чугаалаадыңар. Шериглерниң аразында кандыг ажыл чорудуп турар силер?

ХАРЫЫ. *Хунта шериг күжүнге долузу-биле даянган деп шын эвес чугаа бар. Кудуку составтың офицерлери, аңаа солдаттар эргилдеге удур турган. Амгы үеде чепсектиг күштерде боттуг бурунгаарлаашкыннар болдунуп турар. Пиночеттиң дерзии үүлгедиишкиннеринге удурланыышкын шериглерниң аразында бар. Бистер оларның ол медерелин улам оттуруп, идеологтуг ажылды күштелдирер хемчеглерни ап турар бис.*

АЙТЫРЫГ. Чилиниң чонунга эп-сеткил каттыштырылгазын бүгү делегейниң чону илергейлеп турар болгай. Ону чогум ол чон канчаар көрүп турарыл?

ХАРЫЫ. *Ол дээш бистиң чонувус өөрүп четтириишкинин бүгү талалыг илергейлеп турар. Фашистиг эргилдеден сүрээдээн чон баштайгы үеде чүнүң-даа ужурун билбейн, муңгагдап турган. Ынчалза-жок делегейниң бүгү чурттарының депшилгелиг күштери, чүнү-даа мурнунда социализм чурттарының ажылчы чоннарының «Чилиниң чону чааскаан эвес, ооң шынчы демиселинге дузалажыр бис» деп медеглеп эгелээни чоннуң сеткилин көдүрген. Бистиң чонувус-биле эп-сеткил каттыштырылгалы чорудуп турарывыс берге демиселге чаа-чаа күштерни немеп турар.*

АЙТЫРЫГ. Чилиниң чону даштыкыда байдалды канчап билип ап турарыл?

ХАРЫЫ. *Чүнү-даа мурнунда Москваның, Берлинниң, Гавананың радиостанцияларындан. Бо станцияларның дамчыдылгалары дөзулуг шынчы болгаш дээштиг. Ынчангаш хунтаның пропагандистери оларга удур дамчыдылга кылыр ужурга таваржып турар. Бистиң чажыт парлалгавыс бо талазы-биле база-ла улуг ажылдарны боттандырып турар.*

ВЕНА. Чили улустуң чону-биле эп-сеткил каттыштырарынга тураскааткан хөй кижи киржикчилиг митинг Австрияның найысылалынга болуп эрткен. Ону Австрияның Коммунистиг партиязы «Фашизм соксазын!», «Луис Корвалаңга — хосталга!» деп кыйгырыгның адаа-биле организастап эрттирген. Митингиге Чилиниң уран чүүл ансамбли, Австрияның Коммунистиг аныяктарының агитбөлүү концерттерни көргүскен. Концерттен кирген акшаны чили патриоттарга дузаламчы кылдыр чоруткан.

ЧУРУКТА: Австрияның Коммунистиг аныяктарының агитбөлүүнүң «Нитти күш-биле фашизмге согугну берээли!» деп кыйгырыгны лекап сценада концерт көргүзүп турары.

СЭТА-ның фотозу.

ДЕПУТАТТАР ХҮНҮ

СОВЕТТЕР АМЫДЫРАЛЫ

Чоокта чаа Эрзин район Советиниң депутаттарының хүнүн эрттирген. Ол хүн районнуң Культура бажыңы байырлалдыг байдалга дериттинип шиметтинген. Аңаа тыва дылда янзы-бүрү ырлар, хөөмейлер чаңгыланып турган. Культура бажыңының иштинде Советтерге хамаарышкан янзы-бүрү номнарның делгелгези, Советтерге хамаарышкан стендилер, бараан, аъш-чем буфеттери,

Хүндүскүнүң 2 шакта Культура бажыңының залын улус долдур олурупкан. Сцена кырында райкүүскомунуң кежигүннери, оларның-биле кады ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады эш А. С. Соян, СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар килдизиниң эргелекчизи, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты эш В. П. Суров олар база бар. СЭКП Эрзин райкомунуң бирги секретары, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутаты эш А. Ч. Монгуш район Советиниң депутаттарының СЭКП-ниң XXV съездизинге тураскааткан хүнү ажыттынганын чарлааш, «Депутат — Советтерде чоннуң бүрүн эргелиг төлээзи» деп илеткелди кылыры-биле райкүүском даргазы эш Н. Б. Тыртык-Карага сөс берген.

Бо хүннерде бүгү совет кижилерниң, бурунгаар депшилгелиг бүгү кижи төрелгетенниң кичээнгейи СЭКП-ниң төөгүлүг съездизиниң ажыл-чорудулгазының түңнелдеринче угланганын илеткелчи демдеглээн. Ооң бүгү ажыл-чорудулгазын совет улус бир үн-биле чүүлдүгзүнүп, бүрүн деткип турар.

Совет Тываның ажылчы чоннары тоску беш чылда күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг чедиишкиннерлиг ажылдаан, партияның XXV съездизинге улуг ажыл-ишчи белектиг ужуражкан. Эрзин районнуң ажыл-ишчилери съезд ажыттынарының бүдүүзүнде багай эвес ажылдаан. Район 1976 чылдың бирги кварталында 200 центнер сүт садар турган, 228 центнер кылдыр саткан. Районнуң шупту колхозтары эът, сүт садарының бирги кварталының планнарын күүседипкенин СЭКП Тыва обкомунга болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелинге съездиниң ажыттынарының бүдүүзүнде рапорттаан. Үстүнде чедиишкиннерде бистиң район Советиниң депутаттарының болгаш мында чалаткан активтерниң үлүг-хуузу улуг дээрзин илеткелчи демдеглээн.

Илеткелчи оон ыңай Советтерниң, оларның депутаттарының ажыл-херээн тайылбырлаан. Бистиң хөй националдыг күрүневиске ажылчы чоннар депутаттарының Советтери онза черни ээлеп турар, чүге дээрге олар күрүнени эргелеп башкарарынга ажылчы чоннарының эң-не калбак киржилгезин хандырып турар, ажылчы чоннарның шуут боттарының организациязы болуп турар деп, ол чугаалаан.

Бистиң район Советинге соңгуттурган 50 депутаттарның иштинде малчыннар болгаш саанчылар 14, механизаторлар 6, ажылчыннар 9, интеллигентилер 21 кижи бар. Янзы-бүрү профессияның бо кижилери эң-не мурнакчы, хөй чылдарның иштинде үре-түңнелдиг ажылдап келген кижилер. Нарын кодээ Советиниң Бүдүү-Өвүрзүнүң № 49 соңгулда округундан район Советинге депутат Татьяна Дүгеровна Баянова хойжу, ол бодунуң хүлээнген ажылынга эң-не кызымаккай, үениң байдалынга дүүштүр, билдилиг ажылдап турар. Соңгукчуларынга үлегер-чижектиг-биле хүндүткелдиг. Т. Д. Баянова СЭКП-ниң XXV съездизиниң ажыттынарының бүдүүзүнде бодунуң кодаңында төрүүр 320 хойундан 328 хураганны камгалап алган.

Нарын кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы, район Советиниң депутады, Советтер ажылының хоочуну Кыргыс Чыпсынович Белчир депутат хүлээлгезин билдилиг күүседип, кодээ Советтиң ажылын экижидип, районда мурнакчы кодээ Советтиң бирээзи болдурган. Нарын кодээ Советтиң девискээринде «Коммунизмче орук» колхоз тоску беш чылдың планныг онаалдаларын чедиишкинниг күүсеткен, колхозтуң экономиказы, чоннуң амыдыралы болгаш культуразы сөөлгү чылда аажок сайзыраан.

Партияның XXV съездизин депутаттар С. О. Думен, А. Л. Сопам-оол, А. Д. Ширин, Р. И. Калдар-оол, Я. С. Натсак, Н. С. Цлам, Т. М. Калин-оол, Б. К. Шоомбул, П. М. Төмур олар база күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткааннар. Хөй уругларның иези, Эрзинниң амыдырал хандырылга комбинадының даараныкчызы, район Советиниң депутады эш Мария Шагдаровна Суван-оол чоңга ачы-дуза чедирериниң талазы-биле хөй чылдарда ажылдап келген болгаш ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип, хөй-ниитиниң ажылдарынга идепкейлиг киржип келгени-биле чоокта чаа Тыва АССР-ниң чоннуң амыдырал хандырылгазының алдарлыг ажылдакчызы деп хүндүлүг атты алган.

Советтерниң массалыг органнары — доктаамал комиссиялар сөөлгү чылдарда элээн арга-дуржулганы шиңгээдип алган, оларның ажылының деңнели бедээн. Олар хамаарышкан Советтерниң мурнунда тургустунган ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң сорулгаларын күүседиринге киржилгезин экижидип турар. Район Советиниң чанында 7 доктаамал комиссиялар бар, оларның составында 35 депутаттардан аңгыда, 14 активчилер ажылдап турар.

Комиссиялардан район Советиниң корум-чурум болгаш социалистиг хоойлу-дүрүм камгалаар талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Р. И. Калдар-оол), кадык камгалал, социал-хандырылга болгаш спорт талазы-биле доктаамал комиссия (даргазы эш Т. М. Калин-оол) олар эки ажылдап турар. Ол комиссиялар боттарынга хамаарышкан албан организацияларынга барып, хыналдаларны организастап, комиссияларның хуралдарынга чугаалажыр айтырыгларны баш бурунгаар белеткээш, ажыл планнарын тургузуп, планда кирген айтырыгларны чугаалашкаш, ажылда четпестерни эдер талазы-биле хемчеглерни ап турар.

Ынчалза-даа бистиң Советтеривистиң доктаамал комиссияларының, депутаттар бөлүктериниң, депутат бүрүзүнүң ажылында ам-даа четпестер, чедир кылдынмаан ажылдар кайы хөвей. Депутаттар боттарының соңгуттурган округтарынга план ёзугаар доктаамал ажылдавайн турар таварылгалар бар. Соңгукчулар ортузунга ажыл чамдыкта отчёт кылып каары-биле кызыгаарлаттынып турар. Кодээ Советтер чанында элээн каш депутаттар бөлүктери тургустунган. Бо бөлүктер ажылдап турар-даа болза, колхозтарда ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларын хөгжүдеринге киржилгези, арга-сүмези ам-даа дээштиг эвес болуп турар.

Ам бо хүннерде эң чугула айтырыг малды менди чыл ажырары, ооң чаш төлүн бүрүнү-биле менди ажаап алыры, мал чемин кампаналыг чарыгдаары, часкы тарылгага белеткелди күштелдирери болур. Партияның XXV съездизинге хүлээп алдынган өндүр улуг программаны амыдыралга күүседир дээш чедиишкинниг, чогаадыкчы ажылдаары бистиң депутаттарывыстың кол сорулгазы дээрзин илеткелчи онзалап демдеглээн.

Илеткелдиң соонда кадык камгалал, социал-хандырылга болгаш спорт талазы-биле доктаамал комиссияның даргазы депутат эш Т. М. Калин-оол бодунуң комиссиязының канчаар ажылдап турарын чугаалап берген. Ол ышкаш район Советиниң депутаттары эштер А. Д. Ширин, Л. А. Сопам-оол, Т. Д. Баянова олар боттарының округтарынга ажылдап турарының дугайында чугаалаан.

Ооң соонда район Советиниң депутаттарынга аттарын тус-тус бижээн тускай блокноттарны, депутаттың хууда ажылының планнарын тыпсып берген. Ол ышкаш районнуң кодээ Советтериниң аразында 1975 чылдың социалистиг чарыжының түңнелин үндүргеш, Нарын кодээ Советти (даргазы эш К. Ч. Белчир) тиилекчи болган деп көргеш, кодээ Советтер аразынга шилчиир чоруур вымпелди тывыскан. Район Советиниң мурнакчы, хөй-ниитичи болгаш депутат хүлээлгезин эки күүседип турар 10 ажыг депутаттарынга сувенир белектерни тывыскан.

Эрзин кодээ Советиниң ажылы-биле, мында хөй-ниити организациялары-биле Советтиң канчаар ажылдап турарын болгаш херек эмгелели-биле депутаттар хүнүнүң киржикчилери таныжканнар. Депутаттар хүнүнүң киржикчилери Эрзинниң Культура бажыңының «Хүлүмзүрүг» агиткультбригадазының солун концертин болгаш кино көргеннер.

Н. ДАЖИНМАЙ,
Эрзин райкүүскомунуң секретары.

ШКОЛАЧЫЛАРГА

Кызыл районнуң Кур-Чер ортумак школазынга Тываның литература болгаш уран чүүл ажылдакчылары-биле ужуражылга кежээзи болуп эрткен. Аңаа чалатканнар — ССРЭ-ниң Чурукчулар эвилелиниң кежигүннери И. Салчак болгаш В. Ховалыг, Культура министерствозунуң улуг инспектору А. Салчак, искусствовед Т. Ондар база «Тываның аныяктары» солуннуң килдис эргелекчизи, ССРЭ-ниң Журналистер эвилелиниң кежигүнү, аныяк шүлүкчү А. Даржай олар „Тываның литература, уран чүүл ажылдакчыларының сөөлгү чылдарда чогаадыкчы чедиишкиннериниң болгаш боттарының чамдык ажылдарының дугайында өөреникчилерге чугаалааннар.

Школа директору М. Амыртаа солун беседа дээш чыылганнарның мурнундан аалчыларга өөрүп четтиргенин илереткен.

Түңнелинде школачыларның бот-тывынгыр уран чүүл киржикчилериниң концерти болган.

(Бистиң корр.).

ЧАРАШ БОЛЗУН ДЭЭШ

Москваның хирургу Евгений Евгеньевич Зеленинниң клиникадан келген дүвүрээзиниң медээ кажан-даа дүнелерде оттурбас. Ол аарыг кижиге «дүрген дуза» чедирериниң машиназынга олурупкаш, кайнаар-даа далашпас. Ынчалза-даа муң-муң кижилер сагыш-сеткилдиң болгаш овур-хевириниң четпес, човулаңныг чүүлдеринден адырып, эмнеп кааны дээш аңаа өөрүп четтиришкиниң илередип турарлар.

...Москваның эмнелге-косметика черинге херээженнер болгаш эр-даа кижилер, акшын-кырааннар болгаш бичии уруглар-даа, эң-не янзы-бүрү тускай эртемниг, профессиялыг кижилер барып турар. Олар боттарының арын-шырайында төрүмелинден азы ооң соонда-даа болган үрелиишкиннерин, сорбуларны эттирип алыр дээш аңаа барып турар. Ындыг чорук чамдыкта кандыг-даа аар аарыг-аржыктан артык ажыг-човулаңны болдурары билдингир болгай.

Арын-шырайга бо-ла таваржыр бертинишкинниң бирээзи болза думчуктуң кегжириниң сыйылгаш, олуруптары болур. Думчуктуң ындыг хевири төрүмелинден-даа база боор болур. Ол ышкаш балыгланып азы аарыгга-даа таварышканда ооң хевири өскерли бергилээр...

Делегейниң кезиш эмнээр тускай эртемниглери думчукту эдип, «чазаарының» дыка хөй аргаларын тыпканнар. Олуртуна берген думчуктуң кегжириниң орнунга кылымал материалдарны — чаан сөөгүн, тефлонну, өске кижиден алган кегжирни-даа эптеп турганнар. Ынчалза-даа өскээртен алган материал организмге черле таарышпас болур. Ынчангаш кезиишкинниг эмнелге соонда думчуун былдырткан кижилерниң кежи аарып, ооң овур-хевири-даа өскерли бээр болган.

Ынчаарга Зеленин думчукту кезип, эптеп тургаш, катап кылырда, аарыг кижиниң бодунуң ткань-кежин ажыглаары эргежок чугула деп түңнелди кылган. Ындыг арга ооң физиологтуг тургузуун үревес болур. Операцияның байдалын көргүзерге мындыг. Думчукту ийи чара кескеш, ооң үстүкү чартыын олурупкан черинче «чыра тыртыптар». Ооң соонда думчуктуң кыры дескиленип келир. Ооң түңнелинде думчуктуң кыры дескиленип кээр болгаш сөөктерниң, кегжирлерниң болгаш кештиң-даа физиологтуг харылзаазы үреттинмес болур. Зеленин ындыг арганы тыпканы дээш автор херечилелин алган.

Евгений Евгеньевич муң-муң ындыг операцияны кылып, кижилерниң думчуун аянныг чараш кылдыр катап тургускан. Бистиң чурттуң булуң бүрүзүнден аңаа кезиш эмнеттирген муң-муң кижилер боттарының өөрүп четтиришкинин аңаа илередип турарлар. Тобольскиден Татьяна С-тиң аңаа бижээни бодур: «Эргим доктор! Силерниң меңээ кайы хире буянныг чүүлдү кылганыңарны безин эскербейн турар болгай силер. Мен ам кижилер мурнунга көстүрүнден ыятпас апарган мен. Мен удавас ашакка баар деп тур мен. Ынчангаш силерниң кудага чедип кээриңерни дыка-ла дилээр кижидир мен...»

Косметолог дээрге хирург кижиге база-ла ховар дээн профессия-дыр. Ынчалза-даа Зеленин оон-даа онза таварылгаларны чугаалаар. Ол Москваның 2-ги медицина институдунга өөренип тургаш-ла, Күрүнениң Гнесиных аттыг музыка-педагогика институдунуң вокал салбырын база дооскан. Хирург боор ажылдап тургаш-ла, ол Совет Армияның ырының болгаш плясканың Кызыл Туктуг ансамблиниң солизи база турган. Ол ышкаш Москвада Улуг театрга ырлап-даа турган.

Чылдар келген тудум-на — медицина бе азы вокал бе? — деп шилилгени кылыр ужурлуг апарган.

Зеленин баштайгы ынакшаан чүүлүнге — хирургияга шынчы боор арткан.

Михаил КАРЛОВ,
эмчи.
(ПМА).

Каспийниң тюлени

АСТРАХАНЬ. Каспийниң тюленьнериниң ажы-төлү көстүп келген. Балык ажыл-агыйының талазы-биле Каспийниң эртем-шинчилел институдунуң тускай лабораториязының ажылдакчылары тюлень оолдарын хостуу-биле хайгаараар, оларның өзериниң ылгак шинчилээр арганы алганнар.

— Соңгу Каспий бо чылын кажангызындан-даа артык кадыг-дошкун агаарлыг болган. Чамдык черлерде доштуң кылыны чартык метр чедип турар. Ынчалза-даа ол безин дуржулгалыг «балыкчыларга» шаптыктап шыдавас.

Тюленьнериниң чыдар черлеринде доштуу кезек-кезек черлерде ойуп каан болгулаар. Сүт эмгеш, тоткан оолдары борбаңгы дош аразынга дыштанып чыдар аразында, оларның иелери далай дүвүнче шымныпкан киргеш, балыкчыгаштарны тудуп турар. Ийи-үш неделя эртерге-ле чаш төлдер база суга эштип эгелээр.

Каспийниң тюленьнерин шинчилээри эртемге болгаш практикага-даа улуг ужур-дузалыг. Ооң кежин делегей рыноктарынга дыка хереглээр болгаш тюлень үзүн янзы-бүрү сорулгаларга ажыглап турар. Ынчангаш эртемденнер ол үнелиг амытанны өстүрериниң аргазын дилеп, аңнаарының сан-хемчээлин тодарадып турар. Келир чылын тюлень өстүрер фермаларны база тургузар деп турар.

ЧУРУКТА: Каспий далайның дожунуң кырында.

К. ТАРУСОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ ◆ СПОРТ

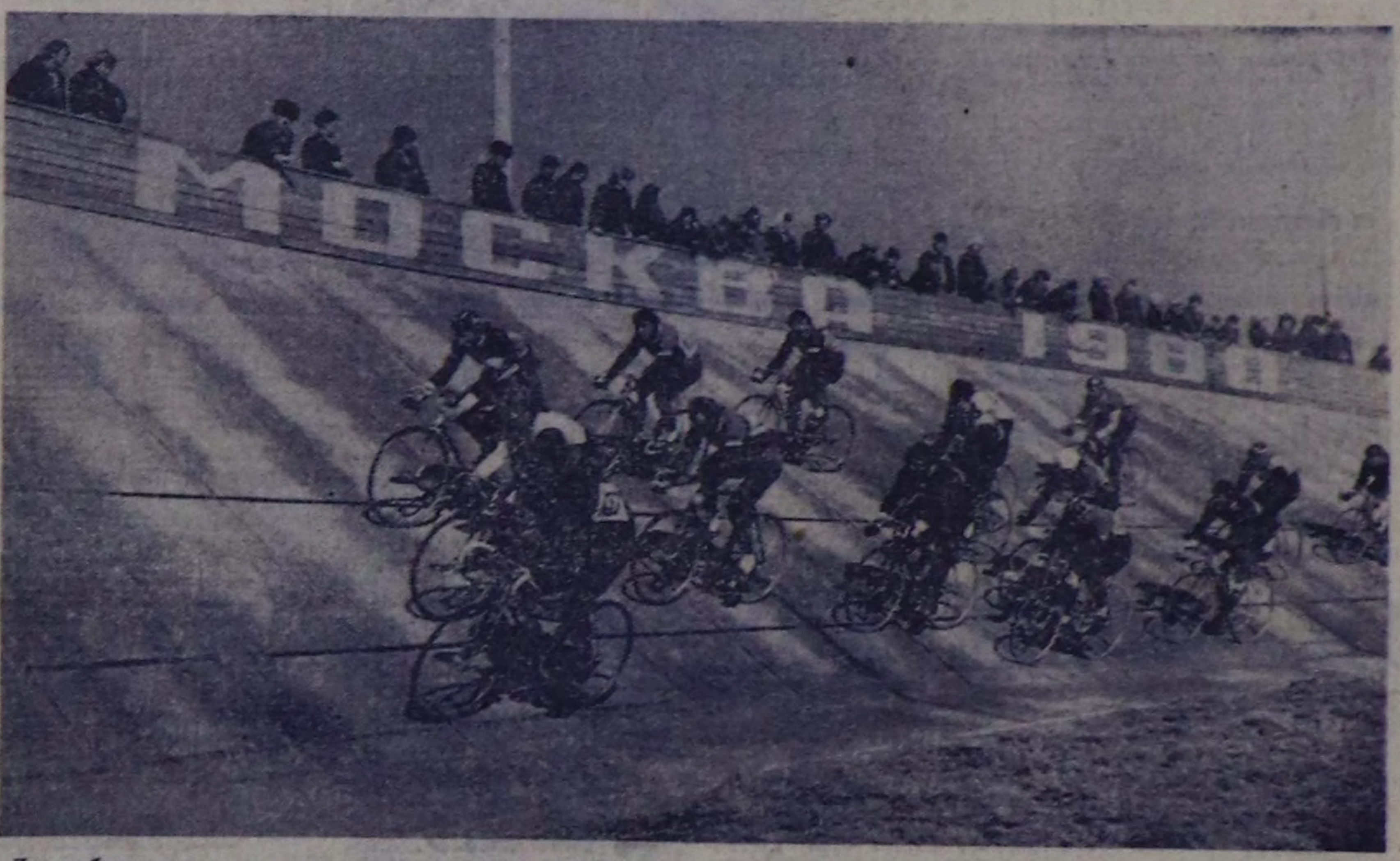

Ленинабадтың чадаг-терге чарыштырар шөлүнге ССРЭ-ниң чадаг-терге спортунуң талазы-биле чемпионады болган. Ол маргылдаага эң шылырак дээн 100 ажыг кижи киришкен.

ЧУРУКТА: 100 дээскиниште бөлүк чарыш.

Д. СИМЧЕНКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ МЕДЭЭЛЕРИ

БЕРЛИН. «Крылья Советов» командазының хоккейстери «Динамонуң» (Вейсвассер) спортчуларын 4:3 санга уткаш, Европа чемпионнарының кубогу дээш маргылдааның түңнел оюннарынга киржир эргени алган.

Бо ийи команданың баштайгы ужуражылгазы Москвага болган, аңаа «Крылья Советовтуң» хоккейстери уткан.

РИГА. Маңаа Иван Поддубный аттыг шаңнал дээш классиктиг хүреш улустар аразының маргылдаазы доозулган.

Деңзи аайы-биле дараазында мөгелер маргылдааның тиилекчилери болганнар: Европа чемпионадының мөңгүн медалының эдилекчизи Александр Шумаков (Красноярск), 1974 чылда болган делегей чемпионадының хүлер медалының эдилекчизи Нику Гинга (Румыния), Владимир Каратаев (Тернополь), Анатолий Кавкаев (Москва), Хайнц-Хельмут Велинг (ГДР), Владимир Земков (Саранск), Иван Колев (Болгария), Анте Нису (Ульяновск), Евгений Артюхин (Москва), делегей чемпионадының мөңгүн медалының эдилекчизи Александр Колчинский (Киев).

АЛМА-АТА. Конькиге маңнаарының талазы-биле ССРЭ, Норвегия, Голландияның аразында Медео катогунда болуп турар маргылдаага совет спортчулар эки түңнелдерни чедип алган. Олимпий чемпиону Евгений Куликов хар чаап турза-даа, 1000 метрге маңнааш, делегей рекордун тургускан. Ооң шагы 1. 15.70 сек.

(СЭТА).

Биатлонга бистиң республиканың бирги чери дээш чоокта чаа болган маргылдаага «Динамо» спорт ниитилелиниң төлээзи Владимир Плинт чедиишкинниг киржип, 20 километрниң хаак оруунга бирги черни бүзүрелдиг-биле чаалап алган. Ол хаакка маңнаарынга ССРЭ-ниң спорт мастеринге кандидаттың нормазын эртken чылын күүсеткен. Владимир Тыва АССР-ниң эң шылырак хаакчыларының шилиндек командазының кежигүнү.

ЧУРУКТА: В. Плинт биатлон маргылдаазының үезинде кара адып турары.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

БЕЛЕТКЕНИП ЭГЕЛЭЭН

Шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилиндек командазының ойнакчылары улуг тренер Б. Кулагин, ооң дузалакчылары К. Локтев биле В. Юрзинов оларның удуртулгазы-биле делегейниң болгаш Европаның бирги чери дээш бо чылдың апрельдиң 8-тен 25-ке чедир Катовици хоорайга болур маргылдаага белеткенип эгелээн.

Совет Эвилелиниң шилиндек командазының составында вратарьлар: Третьяк, Сидельников, камгалакчылар: Цыганков, Лутченко, Гусев, Ляпкин, Васильев, Филиппов, Бабинов, Тюрин, халдакчылар Шадрин, Шадрин, Якушев, Михайлов, Петров, Харламов, Жлуктов, Мальцев, Капустин, Лебедев болгаш Голиков олар кирген.

Шайбалыг хоккейге ССРЭ-ниң шилиндек командазы бөгүн Швецияже ужуп чоруур. Олар аңаа «Тре Крунур» деп команда-биле ийи катап ужуражыр. А Катовициже чоруурунуң мурнунда бистиң чурттуң шилиндек командазының спортчулары «Динамо» командазы-биле апрельдиң 2-де бир ужуражылганы эрттирер.

(СЭТА).

14 дакпыр чемпион

Москваның «Динамо» командазының спортчулары Архангельскиниң «Водник» командазы-биле ужурашкаш, ол команданы 8:3 санга уткаш, мячилиг хоккейге Совет Эвилелиниң он дөрт дакпыр чемпиону атты маргылдаа төнмээнде-ле чаалап алган.

Мячилиг хоккейге ССРЭ-ниң бирги чери дээш чоруп турар маргылдааның төнеринге чедир ам-даа ийи ужуражылга арткан. Ол ийи оюннуң ийилдиринге «Динамо» командазының хоккейжилери база киржир.

Маргылдаа бөгүн төнер.

(СЭТА).

Кызыл КАИ-зиниң 1965 чылдың июнь 30-де Кара-оол Чоду Толанның адынга тывысканы ВЕ серияльг 539473 дугаарлыг чолаачы шынзылгазы читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

Кызыл КАИ-зиниң 1975 чылдың август 15-те Докпак Оюнович Данчай-оолдуң адынга тывысканы ААА серияльг 083611 чолаачы шынзылгазы читкен ужурундан ону күш чок деп санаар.

Кызылдың ыяш ажыл-агыйы черн балды сыптарын, хүүрек, ширбиил, маска, кускун-хаай сыптаар ыяштарны, ширбиилдерни, өргеннерни садып турар.

Келир чериниң адрези: Кызыл, Складская кудумчузу, 12 а, телефон 2-43-54.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

13.00—«Ленинчи шаңналга киирери-биле». И. Андроников — «Улуг зал дугайында сактыышкыннар». ССРЭ-ниң улустуң артизи Ю. А. Завадскийниң эге сөзү-биле.
14.25—«Делегейниң улустарының чогаадылгазы». Өңнүг.
14.50—«9-ку студия». Политиктиг хайгааракчы Валентин Зорин чорудар.
15.50—Джек Лондонну төрүттүнгенинден бээр 100 чылынга. Хөй серияльг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Смок биле Малыш». 1-ги серия. Өңнүг.
17.00—«Үе». Информастыг программа.
17.30—«Маадырлыг чоруктуң хову почтазы». Совет Эвилелиниң Маадыры чогаалчы В. В. Карпов дамчыдылганы чорудар.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Документалдыг фильм.
18.10—Телемедээлер.
18.20—«Техниктиг информацияның медээзи». Дамчыдылга.
18.35—Кинożурнал.
18.45—«Улусчу контроль». Дамчыдылга.
19.10—Мультфильм.
19.20—Телемедээлер.
19.35—«Бистиң аалчывыс». Бурят АССР-ниң улустуң артизи Цыден Бадмаевтиң көргүзүү.
19.55—Чарлалдар.

МОСКВАДАН

20.00—Медээлер.
20.15—Хөй серияльг уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Смок биле Малыш». 1-ги серия. Өңнүг.
21.25—«9-ку студия». Политиктиг хайгааракчы Валентин Зорин чорудар.
22.25—«Делегейниң улустарының чогаадылгазы». Өңнүг.
22.50—23.00—Чапсар.
23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага көжүп турар булуттаар, хар чагбас. Барыын чүк угланыышкынныг хаттың дүргени секундада 5—10 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге үш градус сооктан ийи градус чедир чылыыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хаттың дүргени секундада 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы тик градус болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Конрак» 9.25, 11.20, 13.15, 15.10, 17.05, 19.00, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Халваның амданы» 9.10, 10.40, «Финист — эрес Эзир» 15.00, «Кижи чүрээниң дугайында тоожу» (2 серияльг) 12.10, 17.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: Киноклуб «Диринг амытаннар оранында» 14.30, «Ынакшыл» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Куу куштар ужуп чорлар». 15.00, «Ынакшылдың чалбыыжы» (2 серияльг) 17.00, 20.00 шактарда.

Редакцияның АДРЕЗИ: ИНДЕКС 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 3 ТЕЛЕФОННАРЫ: Редакторнуң 2-24-63, редакторнуң оралакчыларының 2-35-24, 2-31-75, пропаганда килдизиниң 2-31-75, харыысалгалыг секретарының 2-23-54, партийжи амыдырал килдизиниң 2-37-13, культура килдизиниң 2-23-54, кодээ ажыл-агый килдизиниң 2-21-47, үлетпүр килдизиниң 2-22-64, чагаа килдизиниң 2-41-27, информация база совет тургузуг килдистериниң 2-20-60, корректорларның 2-27-41, бухгалтерияның 2-50-22, солун келбейн барганда 2-32-75 телефонче долгаар.

Тираж 17031. ЧАГЫГ № 664.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА
6 КАТАП ҮНЕР

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыгның талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 1).

ТС—00283.